

Catalanismes i dialectalismes lexicals de Naut Aran en Palmira Jaquetti. Elements de vocabulari sobre la pretesa natura *acatalanada* de l'alt aranès

Aitor Carrera (Lleida)

Summary: It has been said that the Occitan spoken in the upper part of the Aran Valley has Catalan influence and that this fact constitutes an important part of its specificity, if not its defining characteristic. Theoretically, this would be a consequence of the relationships that Naut Aran (Upper Aran) has with the neighboring areas where Catalan is spoken. But are these perceptions accurate? In this work we may not be able to answer this question completely, but we will try to analyze some of the features of the lexicon in the easternmost part of the Aran Valley. To do this, we will deal with ten words of High Aranese obtained from the texts of Palmira Jaquetti, a Catalan ethno-folklorist who visited the region during the second quarter of the 20th century and whose materials often reflect the Naut Aran dialect.

Keywords: Occitan, Catalan, language boundary, Aranese, language transfer ■

Received: 15-04-2020 · Accepted: 05-11-2020

■ 1 Introducció. De l'*Obra del Cançoner Popular* a la Vall d'Aran

Palmira Jaquetti i Isant, nascuda a Barcelona l'any 1895 i morta als Monjos el 1963 d'un accident de trànsit, filla d'Ignasi Jaquetti (de la Seu d'Urgell), ha estat considerada com «una de les investigadores més apassionants de l'*Obra del Cançoner Popular*» (Roma, 2005: 89). Aquesta empresa tenia per objectiu de repertoriar la música popular dels Països Catalans i es podria definir com «una iniciativa del mecenes Rafael Patxot i Jubert, encetada el 1921 sota el paraigua de l'Orfeó Català i continuada amb eficàcia fins al 1936» (Massot i Muntaner, 2003: 549), els materials de la qual han anat a parar a l'Abadia de Montserrat, des d'on se n'ha completat l'edició fins als vint-i-un volums.¹ En el marc de l'*Obra del Cançoner Popular*, Palmira

1 Per a més informació sobre la gènesi, el recorregut i els materials de l'*Obra del Cançoner Popular*, vegeu per exemple Massot i Muntaner (1992–1993; 2003).

Jaquetti, que el 2020 ha estat objecte d'un any commemoratiu per part del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya arran del cent vint-i-cinquè aniversari del seu naixement,² va poder recórrer les comarques pirinenques nord-occidentals de llengua catalana (Alt Urgell, Pallars, Ribagorça) en successives *missions* (o estades de treball de camp), però també la Vall d'Aran tant l'any 1925 com el 1940, data a partir de la qual establirà una relació molt estreta amb aquest país de llengua occitana vinculat políticament a Catalunya.³ Jaquetti tindrà d'entrada una residència al carrer Major de Salardú, i des de 1944 a Arties, a tocar de la coneguda casa Portolà, com avui ho recorden sengles plaques. En aquests llocs el marbre l'evoca com a «poetessa de la Vall d'Aràn [sic]». Jaquetti, de fet, és l'autora dels Goigs a Sant Pelegrí d'Arties, uns versos en català que s'inspiren en l'ermita que hi ha en aquest poble aranès. I això que sembla que l'any 1925 va ser precisament Arties una de les poblacions que li va causar menys bona impressió de tota la Vall d'Aran: «si no fos l'església d'un romànic tan bell, ni un senyor rector molt amable, ni record me'n quedaria» (Massot i Muntaner, 1996: 148). El mateix any assistia a les suspicàcies que despertava la seua presència i la de Maria Carbó a Vielha, on va descobrir «una nova faceta de la recerca nostra» (Massot i Muntaner, 1996: 149).

Aquest vincle amb la Vall d'Aran, en una època en què l'occità era la llengua hegemònica i omnipresent a la comarca i en què el país encara no havia patit les transformacions que tots coneixem, va conduir Jaquetti a interessar-se per la varietat lingüística d'aquell país, fins al punt que el que es considera institucionalment com la seua *obra científica*⁴ està constituïda per dos treballs sobre l'aranès, tots dos apareguts el 1961 i redactats en francès (i és que no cal oblidar que Jaquetti va ser catedràtica de literatura francesa en l'ensenyament secundari). D'una banda, una aportació al congrés de lingüística romànica de Lisboa l'any 1959, intitulada «Contribution à la syntaxe de l'aranais» (Jaquetti, 1961a). D'una altra, una comunicació al congrés d'onomàstica celebrat a Munic el 1958, «Apport à l'hydronymie du Val d'Aran» (Jaquetti, 1961b). Aquests treballs, de fet, són en certa manera una prolongació de l'arreplega de materials etnomusicals que la mateixa Jaquetti havia realitzat a la comarca. A través del treball de camp va derivar cap a l'anotació de la llengua oral: «j'aligne et pense les mots que j'ai ramas-

2 Vegeu Departament de Cultura (2020).

3 Sobret tot això, vegeu especialment Roma (2005; 2012) o el que anota Oriol (2013: 584; 2015: 662–663). Aquestes dues *missions* de Jaquetti a la Vall d'Aran es troben respectivament als volums VI i XX dels *Materials de l'Obra del Cançoner Popular*.

4 Vegeu, un cop més, Departament de Cultura (2020).

sé[s] de vive voix» (Jaquetti, 1961b: 437). La folklorista fins i tot percep que l'occità de la Vall d'Aran presenta diferències segons les localitats, perquè els seus exemples són «tirés des gens du peuple, ramassés ici et là, dans le parcours du Val d'Aran, où l'on recueille même des variantes, l'été étant trop court et les hivers pénibles empêchant la fréquentation les uns des autres» (Jaquetti, 1961a: 377).

El treball sobre onomàstica aranesa (Jaquetti, 1961b) recull una bona quantitat de topònims de la Vall d'Aran. Malgrat el títol, Jaquetti no només recull hidrònims sinó topònims de tota mena, en un plantejament en què la prosa va lligant successivament una cosa amb una altra, sense cap disposició alfabètica ni geogràfica del repertori. Com ja vam tenir l'oportunitat d'assenyalar (Carrera, 2017a: 22), els noms de lloc de Jaquetti provenen majoritàriament d'Arties, però això no evita que hi apareguin denominacions d'altres latituds araneses, per a les quals li devia ser especialment útil la guia de Soler i Santaló ([1906] 1998), a qui cita a l'hora d'esmentar «quelques mots voisinant le langage des eaux» (Jaquetti, 1961b: 442). Bona part dels exemples d'aquest article apareixen explícitament vinculats a una població o zona geogràfica de la Vall d'Aran, tot i que això no és del tot sistemàtic. Sigui com sigui, el valor d'aquesta comunicació no rau precisament en les explicacions dels noms de lloc, sinó en el catàleg de topònims que hi trobem i en les informacions que poden derivar de les dades orals enregistrades per l'autora.

Sobre el treball de Lisboa caldria fer consideracions molt semblants a les que acabem de formular sobre la comunicació de Munic. L'interès d'aquesta aportació tampoc no radica en els eventuals raonaments científics que esperaríem d'una contribució a un congrés internacional, sinó en la informació que en pot extreure el lingüista. Gosaríem dir, en el context aranès, que es tracta fins i tot d'una font rellevant, en la mesura que en poques pàgines Jaquetti concentra una quantitat d'informació molt notable, un bon embalum de frases que l'autora devia sentir en el seu dia a dia a la Vall d'Aran, ben probablement sobretot durant els anys quaranta i cinquanta del segle XX. Aquest darrer treball –com l'anterior– no disposa d'aparat crític ni d'explicacions de tipus tècnic gaire elaborades, tot i que vol donar testimoni de gairebé un centenar de fets pretesament sintàctics o morfosintàctics que inclouen des d'usos verbals o de preposicions, de possessius, d'indefinites, de demostratius, d'adverbis i de pronoms fins a mostres de suposades *particules* que tindrien alguna mena de rol sintàctic, tot plegat a partir de títols telegramàtics. A propòsit d'aquesta darrera qüestió, per exemple, Jaquetti es refereix a una «particule “ka”» (Jaquetti, 1961a:

377) o bé a uns hipotètics usos de *que* («“Que” en fonction de “le ho”», «“Que” et le pronom»... [Jaquetti, 1961a: 378]) en què a vegades ni tan sols existeix aquesta darrera forma ni aquella *partícula* perquè l'element velar que en formaria part s'ha deduït d'una mala segmentació de seqüències en què realment hi ha, per exemple, el pronom *ac* 'ho'. La grafia és aproximativa⁵ i en alguns casos apareixen deformacions de formes araneses⁶ o fins i tot determinades catalanitzacions de mots,⁷ cosa que no sabem si cal atribuir a alteracions inconscients comeses per l'autora o a problemes en la reproducció de l'original, perquè el cas és que es fan evidents problemes tipogràfics.

Sigui com sigui, malgrat aquestes limitacions, la informació reunida per Jaquetti és, com ja hem apuntat, voluminosa, normalment amb múltiples frases per a cadascun dels hipotètics fets inventariats. Ens atreviríem a dir que, amb una formació romanística més sòlida, Jaquetti hagués pogut fer una aportació teòrica de primer ordre a l'estudi de l'aranès tenint en compte que, de manera purament intuïtiva i sense base bibliogràfica, i contrastant amb exemples com aquelles irreals *particules* que hem esmentat fa un moment, s'acosta amb una precisió sorprenent a determinats fenòmens que avui coneixem bé. Així, s'adona que el pronom àton de tercera persona *la* pot ocupar el lloc de *lo* en posició proclítica («*la* = *le*»; Jaquetti, 1961a: 388), que els possessius àtons femenins serveixen igualment per al masculí («*ta parò*»; Jaquetti, 1961a: 388) o que la preposició *a* fa acte de presència en construccions causatives amb el verb *hèr* 'fer' i un infinitiu (Jaquetti, 1961a: 393).⁸ Malgrat que tampoc no ho formulí prou explícitament ni en els ter-

-
- 5 Es tracta essencialment d'una grafia amb convencions catalanes (on el so vocàlic labialitzat anterior [y] és representat per *ú*, punt específic que recorda el sistema prenormatiu de les germanes Campà, de Casimiro Ademà o, precedentment, del canejanès Jusep Sandaran; sobre aquesta qüestió, vegeu Carrera, 2010: 4–5) que alhora se serveix d'alguns elements exòtics, com l'ús regular de *k*. Per exemple, a Jaquetti (1961a: 378), es llegeixen coses com «*Turna-la ka dire*» (*torna-l'ac a dider*, 'torna-li-ho a dir') o «*Ma ka de púnta*» (*M'ac a d'apuntar*, 'm'ho ha d'apuntar').
 - 6 D'aquesta manera, *autre*, *nòste*, *dider* ('altre', 'nostre', 'dir') apareixen com a *autre*, *nostre*, *dire*. Se'n troben diversos casos a Jaquetti (1961a: 378–381).
 - 7 Així, *dimenge* ('diumenge') pot convertir-se en *diümenge* (Jaquetti, 1961a: 380), *enguan* pot esdevenir *enguany* (Jaquetti 1961a: 384) tot i que hi ha alhora *enguan* (Jaquetti 1961a: 385). En alguns casos, això afecta els articles definits: «*les uelles*» (*es oelbes*, 'les ovelles'; Jaquetti, 1961a: 382), «*regalá-lo a la veija*» (*regalar-lo ara vesia*, 'regalar-lo a la veïna'; Jaquetti, 1961a: 383). Fins i tot *morisco*, 'fajol', sembla que es converteix en *moresc*, com si es tractés de la forma tarragonina que designa el panís (Jaquetti, 1961a: 382).
 - 8 «*Aguesta mainadera sán tan de dulents, que n'èn* (ils font) *cada ña que èen a tremular* (C'est à dire: les enfants, car le singulier est: *mainatge*). A [sic] remarquer, ce a précédant l'infini-tif». És a dir: *aguesta mainadera son tant de dolents que n'hèn cada ua que hèn a tremolar*, 'aquesta

mes adequats, Jaquetti fins i tot sembla adonar-se d'una qüestió que en aquell moment probablement havia passat per malla fins i tot a Coromines:⁹ el fet que una topicalització afavoreix la presència d'un *que* enunciatiu en aranès (Carrera, 2007a: 272–273), com en el cas de «*Campa se plò*. – *Ûn xinyau que plò*» [*Campa se plò*. – *Un shinhau, que plò*] (Jaquetti, 1961a: 393).¹⁰ De tant en tant fins i tot trobem alguna referència completament explícita a la diversitat geolingüística aranesa que s'aproxima molt al que hem pogut constatar en els nostres dies: «*Mos cau dar ûn cop de rasclè acien* [*mos cau dar un còp de rasclè aciu*] [...] (un coup de râteau; même cet outil est nommé *plétèra* depuis Viella à Canejan [...])» (Jaquetti, 1961a: 392–293).¹¹ Aquest darrer fet no és exclusiu de la comunicació de Lisboa perquè, com tindrem l'ocasió de constatar més avall (§ 3.1), algun altre comentari d'aquest tipus també compareix quan Jaquetti es refereix a la toponímia aranesa.

■ 2 Palmira Jaquetti i l'alt aranès

És cert que les informacions de Jaquetti presenten problemes que van més enllà d'una explicació satisfactòria dels fets, i que fins i tot hi ha inconvenients formals que limiten la qualitat de les seues dades, especialment en l'article publicat a les actes del congrés de Lisboa. Al mateix temps, però, són una font que no podem menystenir, ni en el cas d'aquest darrer treball ni en el que s'ocupa de l'onomàstica aranesa. A tot això hi podem afegir que, malgrat els inconvenients que hem pogut evocar fins ara, les dades de Jaquetti mereixen una aproximació lingüística en la mesura que, tot i aquelles distorsions, sembla que reflecteixin sovint amb una gran fidelitat l'oralitat de l'occità que l'autora devia sentir a la Vall d'Aran, tot indica que espe-

canalla són tan dolents que en fan cada una que fan tremolar'. Sobre aquesta qüestió, vegeu Carrera (2007a: 244). Sobre la qüestió dels pronoms i dels possessius, vegeu respectivament Carrera (2008: 55–57) i Carrera (2007a: 128–129).

- 9 Vegeu Coromines (1990: 201), que no sembla que parli d'aquest context sintàctic com a facilitador contextual del *que* enunciatiu gascó en aranès
- 10 'Vés a guaitar si plou. –Una mica, plou'. Sembla que arriba a recollir-ne un cas fins i tot en una oració negativa (on, tanmateix, aparentment reemplaça la preposició final *entà* per *per*), un context que en teoria no contribueix a la presència de l'enunciatiu (Coromines, 1990: 201; Carrera, 2007a: 272) i en què l'ALG (VI: 2392; '*que* dans les énoncés négatifs') només va trobar-ne alguns casos esporàdics al Comenge i en algun altre punt isolat: «*Ara per estacà-lu que no hauré cap de ieu*» [*Ara, entà estacar-lo, que non auré cap de hui, 'ara, per lligar-lo, no tindrè cap fil'*]» (Jaquetti, 1961a: 377).
- 11 Les denominacions dels rastells i rasclés en aranès és un afer certament complex, per al qual remetem a Carrera (2020).

cialment als pobles de Naut Aran on va tenir residència. Com a prova d'això que diem, assenyalem que nombrosos dels seus exemples reflecteixen de manera palpable fets fonètics incontrovertibles, observats un cop i un altre en parlars aranesos. D'aquesta manera, l'emmudiment d'una oclusiva dental $[-t]$ després d'un diftong decreixent es manifesta d'una forma molt clara quan Jaquetti escriu formes com *lei* o *cau* (Jaquetti, 1961a: 378, 384, 386, 391; i 383, respectivament) en comptes de *leit* 'llet' o *caud* 'calent'. La caiguda de la nasal en el grup final $-RN'$ hi és igualment visible: *car* 'carn' [*carn*] (Jaquetti, 1961a: 378, 390). El mateix podem dir de la presència sistemàtica de *ieu* per traduir gràficament la seqüència [jew], tot i que la norma aranesa i en general gascona grafii *iu* aquestes seqüències (Comission, 1999: 8; Carrera, 2010: 10) d'acord amb la tria que van fer Bèc i Alibèrt (1952): *ieu* 'fil' [*hin*], *acieu* 'aquí' [*acin*], *aquieu* 'aquí, allí' [*aquin*] (Jaquetti, 1961a: 377, 379, 387, 392, 393) i fins i tot el topònim *Rieus* (Jaquetti, 1961a: 387; 1961b: 438), la forma correcta del qual només pot ser *Arrius* segons el que es va exposar a Carrera (2014: 165). Fins i tot una representació com «Lucerun» [*Losseron*] per reproduir un conegut topònim d'Arties (Jaquetti, 1961b: 443) ens mostra que aquest nom de lloc, derivat de LAUSA, s'articula amb un $[-s]$ - sord intervocàlic i constitueix, en definitiva, un altre exemple d'allò que Coromines (1990: 57) anomenava *fets de fonètica pregascona*,¹² és a dir de fenòmens lingüístics presents en la toponímia que són dissidents amb relació a les solucions actuals de l'occità. Aquests fets tenen eco en les solucions fonètiques *precatalanes* (o *no catalanes*; Coromines, 1936: 260) que es troben a les zones immediates del domini lingüístic veí (*ETC*, I: 121–141), on, per altra banda, es produeix també el mateix fenomen: «Le -S- primitif entre voyelles peut rester sourd» (*ETC*, I: 127).

Esparàdicament sembla que alguns exemples de Jaquetti podrien haver estat obtinguts en altres latituds araneses.¹³ Però una simple lectura atenta

12 Curiosament, Coromines (1990: 545) assegura haver sentit «*luzerín*, amb $-n$ dental; terminació discrepant de la fonètica d'Arties i tot *Puj* [Pujòlo], on la $-N'$ final cau sempre, com en català». En altres paraules: Coromines considera el topònim com a exemple de *pregasconisme* pel que fa a la nasal final, però no pel que fa a la fricativa intervocàlica. Segons ell, hi hauria $[-z]$ -, la solució convencional, fins i tot si això contrasta d'entrada amb altres topònims geogràficament immediats com *Estant dera Lò[s]a* –al qual sí que es refereix en tractar de « $-s$ - intervocàlica que resta sorda»– o «*Estant* [sic] i *Coma de Saslòses* en els alts pendents del Montardo», també a Arties (Coromines, 1990: 56).

13 En algun cas isolat, per exemple, apareix un pronom acusatiu de tercera persona *le* en posició pretònica que, si no és un error per *la*, ens situaria a Les o a Bossòst, al Baish Aran (Carrera, 2008 : 55–57, 202): «*Ju nu sabi cuse sense didau, a viatges l'è en dit e le cerqui. [Jo non sabi còser sense didau, a viatges l'è en dit e le cèrqui]* (Je ne sais pas coudre sans dé, des fois

de totes les frases i topònims que recull aquesta etnomusicòloga ens situen ràpidament a Naut Aran tan bon punt els comparem tant amb algunes dades bibliogràfiques precedents com, sobretot, amb les informacions que hem pogut obtenir durant més de vint anys d'enquestes a la Vall d'Aran, període en què hem reunit materials en disset poblacions, entre les quals s'hi compten gairebé la totalitat de les localitats dels terçons d'Arties e Garòs i de Pujòlo, que constitueixen, sumades, la part alta de la comarca.¹⁴ No hi ha dubte que la gran majoria de formes i estructures que reproduïx Jaquetti en qualsevol dels dos treballs sobre l'aranès surten com a mínim de l'occità que es parla a Naut Aran. Gosariem dir que els materials que no són toponímics –on resulta evident per les indicacions de la mateixa autora– són sovint, per ser més exactes, un reflex del gascó parlat a la localitat d'Arties, on Jaquetti va residir més temps, tot i que en alguns casos –sobretot quan Arties presenta solucions comunes amb les poblacions més orientals– no es pugui descartar completament que es tracti de formes o

je l'ai sur le doigt et je le cherche», 'Jo no sé cosir sense didal, a vegades el tinc al dit i el busco' (Jaquetti, 1961a: 381). Tampoc no sembla propi de Naut Aran la forma *entelèra* [*entelèra*], traduït com a 'toiture' (Jaquetti, 1961a: 382), perquè, com vam establir en el seu moment (Carrera, 2005: 122–127), a Naut Aran s'usa *entelea/antelea o entelia/antelea*, i *antelèra* sembla més aviat de la part baixa i del terç de Marcatoza, al centre de la comarca. Sigui com sigui, no semblen casos habituals. Però tampoc podem oblidar que en la seua primera *missió*, el 1925, Jaquetti ja va recórrer totes les zones de la Vall d'Aran, des de Bagergue fins a Les (Massot i Muntaner, 1996: 143–150).

- 14 Per més informacions sobre les característiques d'aquestes enquestes i especialment sobre el qüestionari utilitzat, remetem a tot el que vam exposar a Carrera (2017b). Recordem que els *terçons* –terme que ja hem utilitzat algun cop– són els sis territoris en què tradicionalment es divideix la Vall d'Aran, subdivisions administratives multiseulars que pressuposen unes relacions humanes i de solidaritat més intenses entre les poblacions que en formen part. La nostra recerca ha tingut en compte aquestes sis antigues demarcacions araneses i hi ha situat punts d'enquesta en tots els casos: Canejan, Bausen, Les, Bossòst (terç dels Quate Lòcs); Arres, Vilamòs, Es Bòrdes (Lairissa); Aubèrt (Marcatoza); Vielha, Betren, Escunhau (Castièro); Arties, Garòs (Arties e Garòs); Gessa, Salardú, Tredòs, Bagergue (Pujòlo). També es van realitzar enquestes a la zona del Bauartès (al cantó de Sent Biat, al departament de l'Alta Garona), l'explotació de les quals per ara és únicament parcial. Pel que fa al terç de Marcatoza (lloc de naixement del poeta aranès Jusèp Condò), s'havien previst igualment entrevistes a la localitat de Vilac (d'acord amb el criteri de disposar almenys de dos punts d'enquesta en cada terç), però es va haver de renunciar a aquest objectiu després de constatar que ja no hi havia parlants que complissin totes les condicions necessàries per exercir d'informants fiables. En el cas de Naut Aran, si bé Unha –al costat de Salardú– és l'única població que escapa a la nostra xarxa, això no vol dir que no n'hàgim pogut observar l'occità local, com en altres casos en què una determinada població no consta en el nostre repertori de punts d'enquesta.

estructures sentides en localitats lleugerament més orientals com, per exemple, Salardú, on també va sojornar. Sigui com sigui, parlem d'un alt aranès sovint ben marcat, en què algunes vacil·lacions podrien ser provocades, en tot cas, per fets de polimorfisme que afecten Arties, on encara es poden deixar sentir característiques del centre de la Vall d'Aran, per més que no hi siguin hegemòniques.

Per als que coneixen el gascò de la Vall d'Aran, és una cosa sabuda que les singularitats alt-araneses s'han interpretat sovint com una conseqüència d'un lligam més intens dels occitanoparlants de la zona alta de la comarca amb els territoris catalanòfons immediats, especialment el Pallars. L'alt aranès ha estat vist repetidament com una variant *catalanitzada*, de la mateixa manera que –de manera igualment errònia– a l'altre extrem de la vall, al Baish Aran, s'hi ha tendit a veure una influència francesa desmesurada i injustificada. L'excursionista català Soler i Santaló ([1906] 1998: 53), autor d'aquella memorable i mítica guia sobre la Vall d'Aran (que va ser una font d'informació important per a les recerques de Joan Coromines i, prèviament, fins i tot per a l'article fundacional de Schädell, 1908), ja assegurava que l'aranès «resta en sa completa puresa en el baix Arán y influençat en el mig y alt Aran, sobretot en el darrer (Salardú, Tredós, Bajergue, etcètera), per sa major proximitat a la província de Lleida». El francès Émile Belloc (1910: 55) sostenia que, per oposició al parlar de la part baixa, «celui [le langage] de la haute région semble, au contraire, avoir subi quelques transformations». L'advocat de Vielha Casimiro Ademà (1966: 21), un dels participants en les primeres *Nòrmes* ortogràfiques de l'aranès (Comission, 1982), no dubtava a dir que a Naut Aran «se acusa con más intensidad [...] la influencia catalana». Fins i tot un filòleg com el gascò Pèire Bèc (1968: 304) assegurava en una de les seues tesis que «à partir de Gessa (forte montée après Arties [sic]), les influences catalanes venues de l'autre côté du Port de la Bonaigua, semblent plus fortes que dans la basse vallée». Qui va anar més lluny, però, va ser sens dubte el luixonès d'origen montalbanès Bernard Sarrieu (1906: 15), que va arribar a referir-se a l'occità de Naut Aran com una «transition entre le gascon et le catalan», com si es tractés gairebé d'una espècie de parlar híbrid.

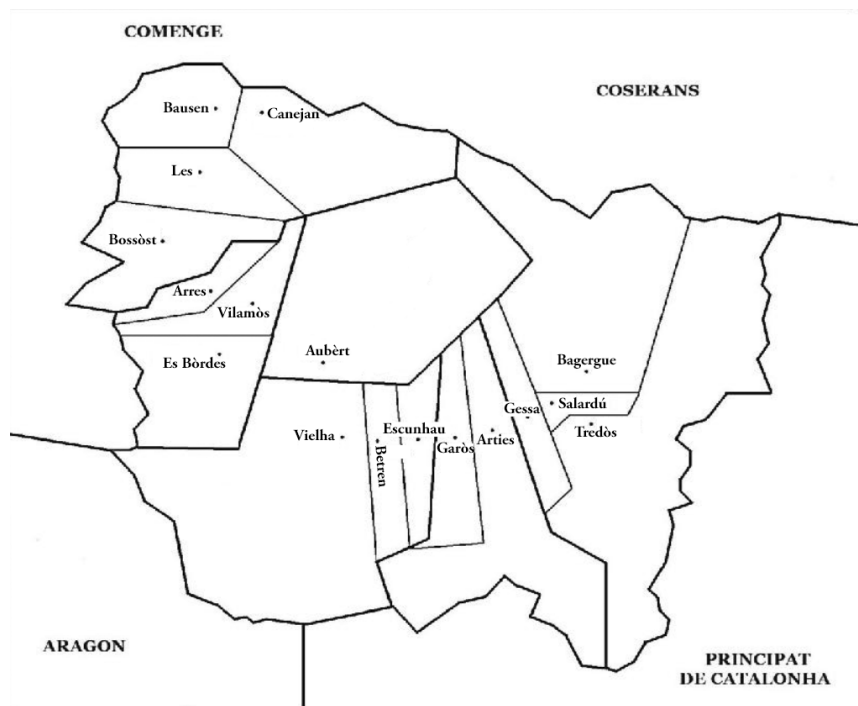
En una altra ocasió (Carrera, 2015: 80–92) ja vam tenir l'ocasió d'abordar a fons aquesta qüestió des d'una òptica fonètica i morfosintàctica. Vam mirar de demostrar fins a quin punt aquestes percepcions –fins i tot si algunes estan subscribes per insignes filòlegs– deriven sovint de visions aprioristes o d'una reducció dels fets al territori estricte de la Vall d'Aran. Entre els trets més marcats de l'alt aranès hi ha, per exemple, el resultat

-[β]- de -B- i -V- intervocàliques llatines (HABERE > *aver*, mentre que hi ha *auer* al centre i la part baixa d'Aran) o la desaparició de tot rastre de nasalitat en el cas de -N' final després de vocal tònica (*pan* s'hi pronuncia ['pa], per ['paŋ]). Per molt que solucions d'aquest tipus siguin comunes amb el català immediat, no podem oblidar que també són majoritàries en el conjunt de la llengua occitana, que hi ha altres zones gascones on aquests mateixos resultats són corrents ni que, per reblar-ho, compareixen en indrets immediats o propers del departament limítrof de l'Arieja, que en certa manera exerceixen de pont geogràfic entre Naut Aran i el centre del domini. Fins i tot altres característiques fonètiques (com la pèrdua habitual de l'antiga pròtesi típicament gascona [a]- davant de R-),¹⁵ determinades solucions o formes en l'àmbit morfosintàctic (com la presència d'indefinites com *degun* per *arrés*, 'ningú', o de certs elements verbals només singulars en aparença) o manlles fonèticament irregulars (*fuelha* per *buelba*, 'fulla'; la teoria de Coromines [1990: 86] segons la qual el terme alt-aranès amb diftong seria un catalanisme no té cap fonament) no s'entenen sense referir-nos al gascó immediat del Coserans ni, per tant, indirectament al llenguadocià. Ben mirat, no és només que les relacions entre Naut Aran i els coseranesos siguin ben conegudes (vegeu, per exemple, Soler i Santaló, [1906] 1998: 148; Chevalier, [1956] 2002: 453–454), sinó que una de les primeres coses que feia el venerat poeta Jusèp Condò parlant dels alt-aranesos en la seua gramàtica inèdita, era recordar «el contacte que tenen amb els pastors del Ariege [sic] (França), que als estius venen a pasturar els seus bestiaris en aquelles muntanyes» (Condò, 1916: 1–2). Evidentment, que les especificitats més notables de l'alt aranès no puguin explicar-se per un major grau de *catalanització* de l'occità local, tampoc no ens ha de fer negar que hi pugui haver peces lèxiques catalanes que s'hagin infiltrat en els terçons més enlairats de la comarca provinents del Pallars immediat, ja sigui a través del Port de la Bonaigua o de la localitat avui deshabitada de Montgarri, que es troba a la conca de la Noguera Pallaresa i, per tant, en l'aiguavessant mediterrani. Totes dues coses no són excloents. Es tracta de calibrar de manera adequada els diferents diagnòstics.

En les pàgines següents ens interessarem per una desena de mots congnats per Jaquetti que, amb les dades provinents de les nostres enquestes,

15 En alt aranès poden arribar a sonar sense pròtesi fins i tot indefinites com *arrés* i *arren* 'res', [res] i [re], que la mantenen de manera general a la resta de la comarca (Carrera, 2014: 161–167, 171). I el curiós del cas és que el pallarès coneix *arrés*. Vegeu, per exemple, Coromines (1936: 265; 1972, II: 140; *DECat*, VII: 273).

han de ser situats sobretot o exclusivament a la part alta de la Vall d'Aran i que, al nostre entendre, constitueixen els exemples més destacables de lèxic alt-aranès recollits per aquella autora. Aquest inventari potser no pot conduir a conclusions de tipus estadístic ni tan sols donar compte de la natura global del conjunt del vocabulari específic de l'aranès parlat a la part alta de la comarca (perquè és evident que Jaquetti no va recollir, ni de lluny, totes les formes possibles), però sí que ens pot ajudar a fer-nos una primera impressió d'aquell lèxic més o menys privatiu en el marc de la Vall d'Aran. Es tracta de mots que fins ara potser no estaven prou ben estudiats i que, quan han estat abordats, tal volta han estat resolts d'una manera qui sap si massa expeditiva (per no dir que, en alguns casos, amb prou feines se'ls ha parat gaire atenció). Entre les nostres prioritats hi ha d'establir-ne l'extensió territorial (qüestió en què les dades de Jaquetti també ens poden ser d'utilitat) i de destriar-ne els que tenen un origen català efectiu i els que no necessàriament han de ser atribuïbles a una intromissió de la llengua immediatament veïna. Aquestes formes poden ser de natura heterogènia i fins i tot poden ocupar un espai territorial variable a la capçalera del riu Garona, però sense cap mena de dubte han de ser associades, dins de la Vall d'Aran, a la zona més enlairada. A partir del testimoni de Jaquetti, mirarem de sistematitzar-ne les informacions, d'aportar les dades necessàries que ens permetin tenir-ne una visió al més completa possible, d'omplir les llacunes presents en els treballs anteriors, de resoldre les eventuais contradiccions bibliogràfiques prenent com a base els nostres propis materials orals i de representar —quan sigui possible— les qüestions estudiades a través de mapes que algun dia haurien d'integrar un desitjable nou atlas lingüístic de la Vall d'Aran. A mode de prevenció, advertim que el fet que —per una qüestió pràctica— representem sistemàticament en grafia occitana totes aquestes formes no significa que en alguns casos siguin automàticament acceptables des d'un punt de vista normatiu (ens referim especialment al cas dels catalanismes) o que no entenguem que determinats mots hagin de ser prioritaris per davant d'altres en un aranès adequadament codificat, d'acord amb uns criteris objectius i raonables de fixació de la llengua (per exemple, quan presenten determinades irregularitats formals amb relació als seus geosinònims o tenen una extensió geogràfica limitada que desaconselli d'utilitzar-los prioritàriament abans que altres formes molt més difoses en segons quins casos). Els exemples de Jaquetti ens condueixen, en definitiva, a una aproximació estrictament descriptiva d'alguns elements del lèxic alt-aranès en el qual, per ara, no introduïm variables ni consideracions de tipus codificador.

Mapa 1. Punts d'enquesta

■ 3 Catalanismes i dialectalismes alt-aranesos en Palmira Jaquetti.
Deu casos

■ 3.1 *Andar*, 'andar, reixat de fusta'

Enmig del seu treball sobre toponímia Jaquetti (1961b: 442) recull el terme *andar* (o més aviat *andars*, en plural), i concretament ho fa indicant que es tractaria d'un sinònim de *cleda* propi d'Arties: «*Cleda* = a [sic] Arties [sic], *Andàs*». El terme *andar* ja va ser recollit per Coromines, qui tanmateix només va poder-lo sentir a Gessa, d'on va extreure la conclusió que es tractava d'un mot alt-aranès: «és de l'alta vall d'Aran 'cleda per dormir-hi el bestiar, consistent en una estacada de barres llargues que formen un clos quasi quadrat' *Ge*» (Coromines, 1990: 275). D'aquí que al *DECat* (I: 309) consti igualment com a vocable «alt-aranès». Per explicar aquesta forma, el

mateix Coromines (*DECat, ibidem*) apunta que cal remuntar-se al llatí AMES ‘perxa’,¹⁶ i concretament al plural AMITES, d’acord amb «el que indicaren Krüger i Rohlf». El primer, de fet, va localitzar *andar* com a «claie dont on forme le parc des animaux» –simptomàticament– en diversos punts del departament d’Arieja (Uston, Sèish, Ausat, Gorbit i Saurat; Rohlf, 1931: 124; [1935] 1977: 62), cosa que lliga amb la seua presència a l’alta Vall d’Aran i amb el fet que Fahrholz (1931: 69, 63, 120) trobés aquesta mateixa forma a Sentenac o a Prat Comunal (precisament al costat de Saurat). Krüger (1995: 50–51) no només situa la forma a Gessa (cosa que ja constava a la tesi de Coromines [1931: 5]), sinó igualment a Tredòs i en una tirallonga de localitats de la Ribagorça, el Pallars o Andorra. Tant Rohlf com Krüger –el segon perquè subscriu la tesi del primer– creuen que es tracta d’un derivat *AMITANU, possibilitat que refusa Coromines (*DECat, ibidem*) tot dient que «tothom s’equivoca en creure que la terminació pugui ser –ANUM» perquè això suposaria un plural **andans* en molts llocs catalans. Opta, per tant, per un «AMIT-ARE originari, format a manera de col·lectiu». El fet que a Naut Aran –com ell mateix recull o com, ja d’entrada, testimonia precisament la forma de Jaquetti– la terminació del mot sigui -[a] ben bé podria representar -ARE però també -ANU, ja que hi pot desaparèixer tota traça de nasalitat (de fet, igual que en català i en altres parlars occitans on ja hem vist que la forma està atestada). Però és que hi ha altres motius per creure que Coromines no va encertar-la del tot. Ell fa referència a l’aranès *andes*, un femení plural que designa «cada un dels rems o feixes d’herbes que va deixant el dallaire o el segador», i sosté que «dels plurals en -es se’n pogué formar un sing. *anda*» (Coromines, 1990: *ibidem*). Aquesta explicació podria ser apta per a l’aranès o el català (on -AS es tanca en -[es]; per tant, -es s’hi podria veure com un plural de -a), però la forma *anda* (pronunciada sovint [ˈandə] o [ˈando], d’acord amb els resultats majoritaris de -A final) s’estén per tot el gascó garonenc, ben bé fins a les portes de Tolosa, i s’introdueix fins i tot al Gers i als Alts Pirineus, en àmplies zones on aquella explicació resulta inversemblant en la mesura que no coneixen el tancament de -AS (*ALG*, II: 344; ‘*andain*’). Sembla molt més lògic de pensar, per tant, que –almenys pel que fa a l’occità *anda*– sí que va existir una forma *AMITANU que hauria produït naturalment **andà(n)*, que tanmateix no seria el nostre *andar*. És un fet ben conegut que, en occità, aquesta mena de terminacions amb una (antiga) nasal final poden ser objecte d’un desplaçament d’accent i

16 Sobre aquesta forma vegeu Gaffiot ([1934] 2000: 114), on AMES, AMITIS ja consta com a «perche», «bâton d’oiseleur» o «travers de clôture»

que això es manifesta sovint en els nombrosíssims noms de lloc en *-an* (< -ANU), com en el conegudíssim cas de *Lanamesan* (que pot ser realitzat [lanə'mezə]),¹⁷ però que també pot deixar-se veure en el lèxic comú (ABELLANA > *aueran* > *aièra*; Rohlf, [1935] 1977: 171, per exemple). Des de **andà(n)*, per tant, el pas a *anda* es faria sense problemes, i la interpretació com a femení en occità no presentaria cap inconvenient un cop vista la terminació. Tot això no invalida la hipòtesi segons la qual *andar* pugui sortir de **AMITARE* com vol Coromines, sinó que hi afegeix l'element que, en occità, a més, *andar* pugui ser vist com un col·lectiu de *anda*.¹⁸ Sigui com sigui, el cas és que a la Vall d'Aran *andar* és indubtablement una forma pròpia de l'alt aranès, recollida per Coromines a Gessa, per Krüger – almenys – a Tredòs i per Jaquetti possiblement a Arties, dades a les quals podríem afegir les nostres sobre el fet que els *andars* «èren hèts de mata, (a)nant posant mates» (Gessa), «a base de bastonets» (Salardú) o que s'hi recloïen sobretot «oelhes» (Tredòs). La dada de Jaquetti, per cert, podria ser l'atestació més occidental de l'ús de la forma dins de la Vall d'Aran.

■ 3.2 Ègua, 'egua'

Jaquetti recull en més d'una ocasió el terme *ègua* (1, 2, 3), que ella escriu *egua* i tradueix com a 'jument'.

- (1) *Agé se mus espal.lèc [sic] úa egua. S'esguilzèc per úa cumo e se'n baixèc baix en barranc* (Jaquetti, 1961a: 382) [*Ager se mos espatlèc ua egua. S'esguilsèc per ua coma e se'n baishèc baish en barranc*]
- (2) *Agé se mus espal. lèc [sic] úa egua* (Jaquetti, 1961a: 386) [*Ager se mos espatlèc ua ègua*]
- (3) *Ara et dendon è en pàrrec de ra egua estacat pes comes* (Jaquetti, 1961a: 383) [*Ara eth dendòn ei en pàrrec dera ègua estacat pes comes*]

17 Vegeu totes les explicacions i referències que donem sobre aquesta qüestió a Carrera (2014b: § 2.1).

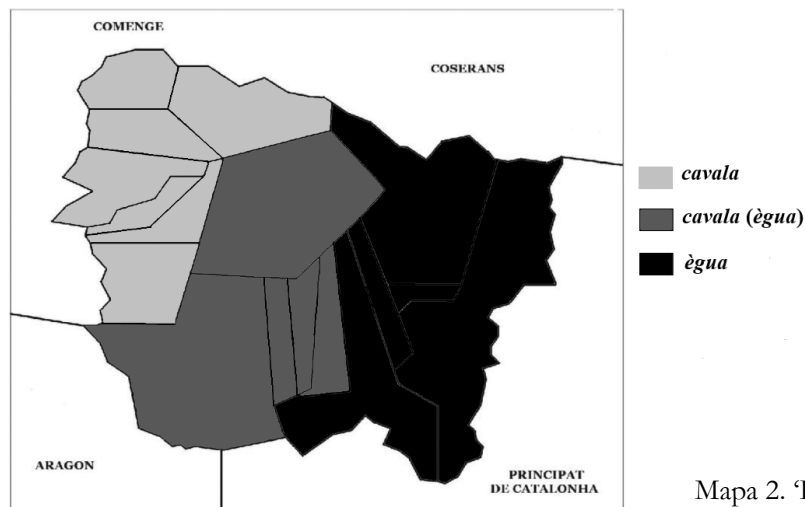
18 Certament encara hi ha coses a analitzar al voltant de *anda* i els seus geosinònims en gascó. L'*FEW* (I: 84–85), per exemple, situa *nai* (que és igualment 'andain' al mapa citat de *PALG* a la major part de Gascunya) entre els descendents de *AMBITU*, cosa que és fonèticament impossible. En canvi, sí que, a priori, resulta plausible la base **ANDAGINE* que Coromines (*DECat*, I: 304) proposa precisament per a formes com el català *andana* o el francès *andain*.

En el domini gascò les formes que resulten de EQUA ocupen posicions geogràficament perifèriques. L'ALG (II: 525) només les localitza en punts dels departaments dels Alts Pirineus i dels Pirineus Atlàntics ([^hjɛyo], [^hjewyo]), mentre que en la resta de llocs s'ha instal·lat el llenguadocianisme *cavala*,¹⁹ Casau inclòs. Nombrosos estudis confirmen la presència de descendents de EQUA en punts laterals concentrats als Pirineus, com Rohlf (1935] 1977: 159), Marsan (1913: 9), Schmitt (1934: 79) o Cordier (1878: 5), per exemple. Tot fa pensar que aquesta mena de formes han anat retrocedint progressivament en benefici del mot de l'occità central, ja que fins i tot hi ha testimonis que n'atesten la reculada en èpoques relativament recents. Sarrieu (1903: 334; 1904: 108, 523) troba continuadors de EQUA a Larbost i Loron. Cremona (1953: 35) assegura que el resultat autòcton d'aquesta forma «is fast disappearing before ka'balo f.» a la vall d'Aura. Pel que fa a la Vall d'Aran, són diversos els treballs que recullen les dues formes, *cavala* i *ègua*,²⁰ i fins i tot hi ha algun cas toponímic que ens demostra que *ègua* s'usava fins al capdamunt de l'extrem nord-occidental, a Bausen, on hi ha un lloc anomenat *era Coma dera Ègua* que segurament hem de posar en relació amb *era Pala dera Ègua* que Coromines (1990: 433) assegura haver enregistrat en aquella localitat dels Quate Lòcs. Fins i tot podríem veure un símptoma d'aquesta extensió més gran de *ègua* a la Vall d'Aran en el fet que Barnils (1914: 50) recollís el terme a Canejan, cosa que no s'adiu gens amb la situació actual. Sobre això Coromines (1990: 433) ja va assenyalar que «a Cnj em deien (1930) que ja no l'usen sinó *cavala* (recus. aquest a Ge, però reconeixen que l'altre es diu força, de Vie en avall)». En un altre lloc afegeix que *cavala*, «encara que també ho sento a Art, es diu més aviat de Vie en avall» (Coromines, 1990: 751). Sembla, en definitiva, que el gran savi català amb prou feines tenia dades de dues o tres localitats i que es limitava sobretot a reportar informacions de Condò, de Barnils o de Griera. I tot i que a grans trets no errés la diagnosi, el cas és que *cavala* sembla haver-se anat introduint Garona amunt i que només deuen haver escapat a la seua penetració les poblacions més altes de la comarca. D'aquesta manera, *cavala* impera a tota la part baixa. Al centre, en canvi, per dir-ho en els termes de Séguy (1973: 63), *cavala* té una disponibilitat de primer rang però

19 Per molt que Coromines digui que és «manllevat del fr. *cavales*» (Coromines, 1990: 751), *cavala* és un mot perfectament regular des del punt de vista fonètic en l'occità de l'altre costat de la Garona.

20 Vegeu les dades que agrupem a Carrera (2009: 46), on es trobarà un bon inventari de referències sobre l'aranès.

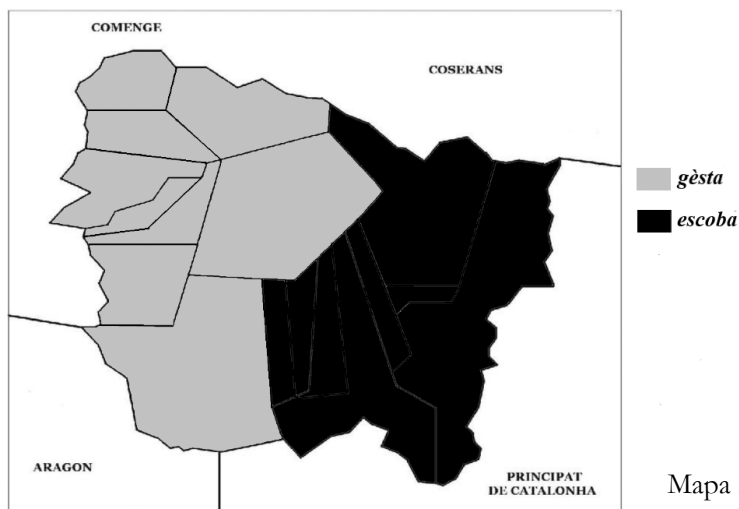
s'hi pot sentir igualment *ègua*, en una situació de polimorfisme que sembla que deu arribar fins a Garòs, on *ègua* ja sembla més corrent que *cavala*. A Arties i el terçó de Pujòl *ègua* domina d'una manera clara, i els exemples de Jaquetti en podrien ser una altra evidència.

Mapa 2. 'Egua'

■ 3.3 *Escoba*, 'ginesta'

En el seu article sobre la toponímia aranesa, Jaquetti (1961b: 443) fa una referència a la forma *escoba*, sense –sigui dit de passada, tot i que el fet és rellevant– donar-ne cap sinònim: «*Escuba* = c'est le gen èst [sic] de montagne, au parfum si âpre et si fort, qui ruisselle d'un or vivant et touffu». El cas és que, per designar la ginesta, els derivats del llatí vulgar GENËSTA són hegemònics en el domini lingüístic occità (*ALF*, III: 635; *FEW*, IV: 100–102; Rolland 1896–1914, IV: 90–102) i que en gascó el resultat més difós és *gèsta* (*ALG*, I: 165; 'genêt'). Aquesta forma és la que apareix en diversos treballs o vocabularis sobre l'aranès (com Condò [1914: 13]; o com Séguy [1948: 92], que ja anticipa la forma de Casau de l'*ALG*), però també n'hi ha d'altres en què fa acte de presència un altre mot que li fa concurrència, *escoba* (per exemple, Soler i Santaló, [1906] 1998: 358, Ademà, 1966: 55, Bernhard, 1988: 37). És evident que tot això s'ha de vincular amb el «mot comarcal [català] dels alts Pirineus, del ll. SCŌPAE 'brins de certes plantes', d'on després 'escombra' (que, a muntanya, se sol fer de branquetes, i sobretot de

Mapa 3. 'Ginesta'

ginesta seca o de bàlec)» (*DECat*, III: 531), tot i que a la Vall d'Aran (a diferència, per cert, de segons quines zones del domini lingüístic occità, sobretot des del Llesosí fins a Provença; *ALF*, I: 107, 'balai') no tingui mai el significat 'escombra' sinó només 'ginesta', o en tot cas 'ginesta d'escombres' o 'bàlec'. Coromines (1990: 446) considerava *escoba* com una forma «pròpia de *Pujà*», en el qual incloïa també Arties e Garòs, però sembla que —un cop més— només en tenia notícia de Gessa. Sigui com sigui, el cas és que els testimonis localitzats específicament a Arties confirmen l'arrelament del terme en aquesta població. Besson i Besson (2006: 102), per exemple, originàries de localitat, normalment copien Coromines, però ara prescindeixen de *gèsta* i indiquen únicament «escoba, f.: genèt». Llena de Gecén (1953: 84) va trobar el mateix mot —en un plural «escobes»— al mateix lloc, com a *Genista purgans* (és a dir, 'bàlec'): «Frente a Arties, en la solana, a unos 1,400 m. alt., y próximo a Gessa, aparece *Genista purgans* L. (n.v. *escobes*, en Arán), especie que relativamente se prodiga poco en el Valle de Arán». La dada de Jaquetti, per tant, confirma un cop més l'ús d'aquesta forma a Naut Aran, de la qual tenim constància oralment ben bé fins a les portes de la capital comarcal, en concret fins a Betren.²¹

21 Els termes *escoba* i *gèsta* alternen fins i tot en un conegut refrany (*Quan era escoba/gèsta florís, era hame[/gana] peth país...*), que vam estudiar a Gargallo i Carrera (2010: 143–144), i del qual se'n retroben variacions formals que van del Lavedà al Lauraguès i fins i tot seqüències que hi recorden a la Dordonya o al domini francès (Rolland, 1896–1914, IV: 99–100).

■ 3.4 *Esguilsar-se*, ‘relliscar’

Tot i que Jaquetti ens dóna algun cas del verb *esguiltar* (4), que ja veurem que té una certa difusió en aranès, en el primer exemple que hem pogut citar (1; § 3.1) hem vist que també utilitzava *esguilzèc* (*s'esguilzèc per ùa coma*, ‘va relliscar per una coma’).

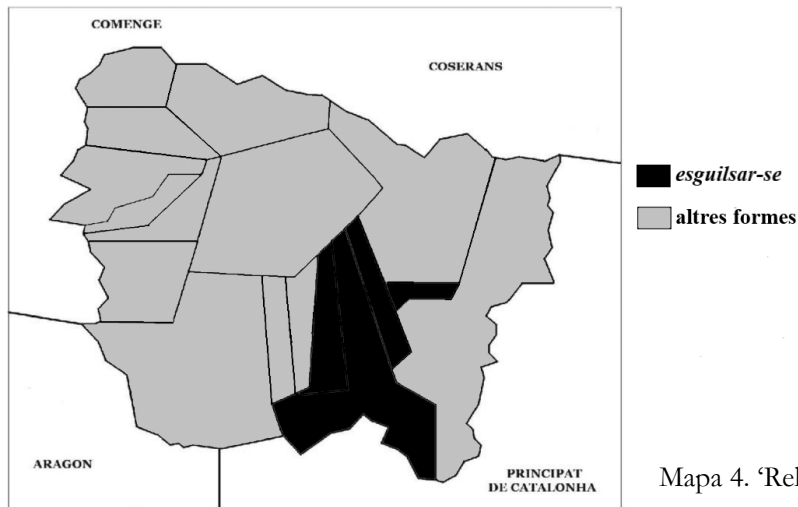
- (4) *Después s'esguiltè perque era ribent. Però no s'è bric de mau* (Jaquetti, 1961a: 391) [*Después s'esguiltèc perque ère arribent. Però non se bec bric de mau*]

Coromines (1990: 449) troba *esguiltar-se*, ‘relliscar’, al centre de la Vall d’Aran «en ample sentit», des de Lairissa fins a Casarilh, i sosté que «alguns ho diuen fins a *Art* i *Gò*»,²² amb una variant *esquiltar* a Canejan sense sonorització de l’oclusiva velar sorda paral·lela a la que es produeix en *esguinçar* (*DECat*, III: 702), una variant canejanesa que efectivament s’usa en aquell poble. Alhora apunta que això mateix es diu *eslingar-se* a Bossòst (l’origen del qual seria un altre, comú amb el català *esllenegar-se*, *EXLENĬCARE; *DECat*, III: 592), una forma que –afegim-hi– pot ser *eslingar* a Les (*eslingar-se*) i a Bausen (*eslingà’s*), però que és *eslengar* (*eslengà’s*) a Canejan (on, tot i el que digui Coromines, el mot no és absent, sinó que conviu amb *esquiltar*, segons el que hem assenyalat fa un moment), variant que continua més enllà de la frontera de Pònt d’Arrei (Carrera, 2005: 292–295). Segons Coromines, com que «[h]i ha sinonímia» entre formes com *esquiltar* (l’origen del qual seria el gòtic *USQUILLAN ‘rajar, brollar’, que surt de la mateixa arrel que l’alemany *Quelle*, ‘font, deu’; *DECat*, III: 705) i *eslissar* ‘lliscar (sense caure)’, lligat a *lis* ‘llis’ (Coromines, 1990: 540),²³ «en resulten formes encreuades “*s’esglíze* pel [sic] carrer [sic]” o *esglizá-se Ge*: amb la diferència a *Ge*

22 Les consideracions geogràfiques de Coromines canvien lleugerament en un altre lloc (*DECat*, III: 706): «és molt viu a la Vall d’Aran, on vaig sentir *esgillá-se* [...] ‘relliscar’ sobretot a la part alta (Gessa i Arties) i mitjana de la Vall (Montcorbau) (més aviat *ezlizá-se* en el baix aranès), amb *l* ben geminada». L’*ALG* (III : 817 ; ‘glisser^(1; 2?)’) va trobar *esguiltar* a Casau, que també sembla ser la forma de Condò (Ponsolle i Ponsolle, 1981: 351) i la de Comission (1984: 38, 73), tot i que en aquest últim lloc també hi ha *eslingar*. Sobre el fet que *esquiltar* hagi pogut contaminat el nom de l’argila (*tèrrasguilla*, a Es Bòrdes), vegeu Carrera (2005: 167–178).

23 Sobre aquesta darrera forma, a la qual ja hem fet referència en la nota anterior, vegeu Coromines (1990: 540) o l’*ALG* (III : 817; ‘glisser^(1; 2?)’), atles que dóna exemples escampats pel territori gascó de *eslissar* o *esglissar* (i que conviuen amb tipus com *eslengar/eslingar*, *eslurrar*...). També n’hi ha alguns exemples en la carta següent (*ALG*, III: 818; ‘glisser^(3?)’).

que aquest marca un principi de caiguda». Això també consta a Coromines (1990: 449), on s'assenyala igualment *esglisar-se* a Salardú i *esguilsar-se* a Gessa, formes que per altra banda semblen desconegudes d'alguns dels lèxics aranesos més recurrents com Vergés ([1991] 1998: 223), que consigna *esquitlar* o *eslingar* 'resbalar, relliscar, glisser', però que oblidava no només el canejanès *eslengar*, sinó igualment aquests termes alt-aranesos (tot i que recullit *eslurrar*, mot de fora de la Vall d'Aran). Comptat i debatut, sembla que Coromines només té atestat *esguilsar* a Gessa, però el cas és que aquest verb té una extensió superior dins de Naut Aran. En tenim constància a partir de Garòs i en les poblacions d'Arties, Gessa i Salardú, malgrat que els darrers pobles de Pujòlo (Tredòs i Bagergue) sembla que prefereixen *eslisar*, que ben bé podria reflectir aquell *esglisar* de Coromines²⁴ (comparem-ho amb *esgluma* > *esluma*, 'escuma', present en diversos llocs de la Vall d'Aran; Coromines, 1990: 448). El verb *esguilsar* de Jaqueti es converteix, per tant, en un dels pocs testimonis disponibles sobre aquesta forma en la part oriental de la Vall d'Aran.

Mapa 4. 'Relliscar'

24 Precisament Barès (2001: 131) recull una frase d'un parlant de Bagergue que va en aquesta direcció: «m'esglisi ena entrada des de Tarrau». Més avall sembla que *eslisar* pot reaparèixer, però no tant en l'ús de 'relliscar', sinó en altres aplicacions (a Escunhau, per exemple, sembla que aquest verb s'aplica en casos de lliscaments de la neu).

■ 3.5 *Gasolan*, 'comerciant de vedells'

Un dels exemples aportats per Jaquetti (5) sembla reflectir la forma *gasolan* en una frase on, per cert, hi ha diverses evidències de la presència de la proclític en lloc de *lo* en el masculí, un ús ben difós en aranès (Carrera, 2007a: 112; 2008: 55–57, 202), i on s'observa també la pervivència de *-ments* en un adverbi de manera (Carrera, 2007a: 225–227)

- (5) *Justaments hi ha ún gazulame (commerçant) e les pague a bun pretz, però com que la trobi petit encara no la vui véné* (Jaquetti, 1961a: 388) [*Justaments i a un gasolan (...) e les pague a bon prètz, però com que lo tròbi petit encara non lo voi véner*]

Coromines (1990: 473) va recollir un únic exemple d'aquesta forma a Gessa, que Condò ja havia vinculat al topònim català *Gósol* en les seues fitxes inèdites de lèxic aranès:

GASOLÀ, pl. *-às*, «els compradors que a la primavera i tardor compren els vedells: se'ls dóna aquest nom perquè abans solien ser de Gósol, encara que ara solen ser de la Pha. de Vic» Condò (*QMC* XLIV-2); el *gazulá* és un marxant foraster que ve a comprar jònces *Ge.* < cat. *gosolans* 'la gent de Gósol'.

La forma, per tant, apareix atestada ben poques vegades. Que sapiguem, només ho fa un cop en un inèdit de Condò i en tenim una altra dada oral de Coromines. L'exemple de Jaquetti ens en proporciona un altre exemple. El mot, avui del tot decadent, possiblement s'usava per tant a bona part de Naut Aran. A Tredòs encara en tenien record: *eren «es que compraven es vedèths»*.

■ 3.6 *Granòta*, 'granota'

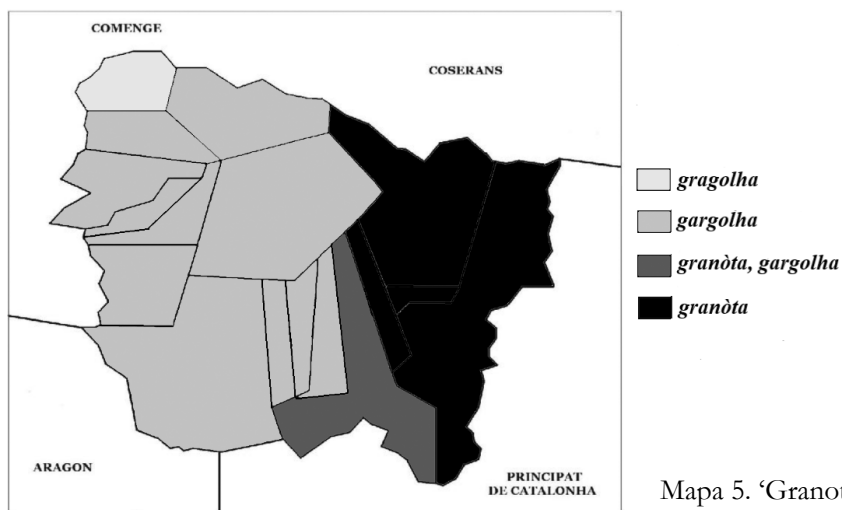
Enmig de les seues enumeracions toponímiques, Jaquetti cita consecutivament uns quants estanys de la zona de Colomèrs: «*Estany Llarg, Redon, dera Granota*» (Jaquetti, 1961b: 443). El darrer exemple té un especial interès, ja que ens condueix a les variacions sobre les designacions de l'amfibi a la Vall d'Aran i especialment a les denominacions en ús en alt aranès, en la zona on se situen aquelles masses d'aigua. Segons les dades de l'*ALG* (I: 41; 'grenouille'), entre les apel·lacions per anomenar la granota, el gascò coneix sobretot el tipus *gr(a)olha* o *granlha* (sense oblidar *arrana* cap a la Gironda i el Medòc, amb alguna designació similar en punts isolats dels

Alts Pirineus). Aquesta mena de formes se senten encara a Mèles (on l'hem pogut comprovar oralment) i continuarien cap a algun punt més oriental com Vathmala, al Coserans, on d'altra banda Schöntaler (1937: 32) també va poder enregistrar *graoalha*. Al mig d'aquells punts, se sentiria igualment a la vall de Gèr segons Dinguirard (1976: 445). En canvi, l'ALG ja assenyala *gargolha* tant a Borg de Uelh i Luishon com a Casau, a la Vall d'Aran. De fet, en aranès la forma atestada regularment és justament aquesta, *gargolha*, que apareix en una bona colla de treballs.²⁵

A la Vall d'Aran l'excepció més destacable a aquesta presència generalitzada de la forma *gargolha* serien, segons Coromines (1990: 470), «els alts de Puj: on s'ha introduït el cat. *granota* (6 p., d'Uny a Tr i Mg)», ja que *gargolha* encara seria la forma d'Arties i Gessa. Això també és, més o menys, el que exposa al *DECat* (IV: 614–615): «[*gragolha*] ha estat superposat pel catalanisme *granota* en els pobles més alts, i a la resta ha sofert una transposició, també regular, en *gargúla*». Aquell *gragolha* és el terme que hem pogut sentir a Bausen, on Coromines també l'ubica. El gran romanista català, més que no pas interpretar-lo com el resultat d'una metàtesi de bategant en *gargolha*, l'analitza com el resultat de l'arribada d'un [-y]- epentètic en *graoalha* (és a dir, en la forma que ja consta a Mèles). Tot i que al *DECat* no esmenta explícitament Bausen i es refereix al fet que el mot que designa la granota «s'ha mantingut sense canvi en algun poble de la part baixa» (*DECat, ibídem*), a la monografia aranesa, mentre cita l'ALG o Millardet, és molt menys ambigu: «amb -g- de transició, *gragúla*, forma que es manté en altres zones gascones (Grenade-sur-Adour, Millardet ib.) i és encara com ho vaig oir a Ba; d'aquí la forma aranesa general amb la -r- transposada normalment, que és també de Luixon i Baixa Bigorra (ALGc)». Pel que fa a Naut Aran, la presència de *granòta* que Coromines atribueix als darrers pobles de Pujòlo no sembla correspondre a la situació que hi observem avui i, de fet, la forma testimoniada per Jaquetti contribueix a fer veure, en cas que aquesta dada provingués d'Arties, que l'ús de *granòta* en aquesta població no seria un fet recent. La conclusió és que no podem parlar únicament dels «alts» de Pujòlo com feia Coromines, perquè *granòta* baixa uns quants quilòmetres més Garona avall. Segons les nostres dades aquesta forma s'usa a tot el terç de Pujòlo. A Garòs, però, l'atribuïen a Arties i li preferien *gar-*

25 Vegeu, per exemple, Soler i Santaló ([1906] 1998: 358), Condò (1914: 10), Heyns (1938: 113, a Sant Joan de Toran), Comission (1984: 20, 41, 43, 74). Vergés ([1991] 1998: 236) dona *gargolha* i l'única forma alternativa està etiquetada de mot usat fora de la Vall d'Aran, *graulha*.

golha. I és precisament a Arties on hem pogut constatar una certa situació de polimorfisme que és visible fins i tot a través del topònim esmentat per Jaquetti. L'estany en qüestió va ser testimoni per Soler i Santaló ([1906] 1998: 188) amb la forma «[Estany] Gargulles» o «els dos estanys de les Gargulles» (Soler i Santaló, [1906] 1998: 184). Tanmateix, a Arties hem sentit anomenar-lo *Estanb des Gargolbes* i *Estanb des Granòtes*, amb l'explicació que «non i a més que *granòtes*». La designació recollida per Jaquetti, per tant, tot i que el terme hi aparegui en singular i no en plural, és un possible exemple de la presència de *granòta* a Arties i contribueix en definitiva a desmentir que aquesta forma s'usi només en alguns dels últims punts de Pujòlo, com sostenia Coromines. Tot i la proximitat formal aparent, es fa difícil de pensar que *granòta* continuï el tipus *granbòta* (que implica un precedent **grainòta/grasnòta*; *DECat*, IV: 615) que l'*ALG* situa a la major part del Coserans (al mateix departament de l'Arieja, Rohlf's [1931: 159] també va trobar *granbòta* a Uston i Seïsh) i en les localitats gascones situades a poca distància del llenguadocià del departament de l'Alta Garona. És probable, doncs, com deia Coromines, que es tracti d'un catalanisme. Però un catalanisme que, des dels punts alts de Pujòlo, hauria baixat per la Garona fins a Arties.

■ 3.7 *Humènèja*, ‘xemeneia’

En el seu treball de toponímia Jaquetti (1961b: 442) cita «*Tumeneja* = *Ume-neja*», amb tota seguretat per fer referència al tuc que se situa al sud-est del Montardo, que en Soler i Santaló ([1906] 1998: 209, 214, 216, per exemple) apareix aproximativament com a «*Tumeneia*» (i en algun cas encara com a «*Meneige*»; Soler i Santaló, [1906] 1998: 5), que a Gourdon (1924: 62) ja era «*Sierra Tuménègo*» i que en els mapes o repertoris contemporanis acostuma a figurar com a *Tumenèja* (per exemple Sabiron, 1994: 26) però també com a *Humènèja* (com a Conselh [2003: 32], «*Tuc dera Humènèja*»). I és aquesta darrera la forma que també apareix en un dels exemples de Jaquetti al congrés de Lisboa (Jaquetti, 1961a: 32), on el mot és escrit *úmeneja* i traduït com a ‘cheminée’.

En els treballs que s’interessen per l’aranès, per designar la xemeneia, apareixen els dos termes, alternativament o simultània. La forma amb la seqüència inicial *tum-* va ser obtinguda, per exemple, per Heyns (1938: 47) a Les, Bausen i Canejan, i igualment per Schmitt (1934: 16), que la dóna com a pròpia de Luishon, d’Aran i de la vall d’Aura²⁶ (davant de [sym]- a Cautarès i Gavarnia i de [jym]- a l’alt Ador i a Gèdra). També és la que recull el mateix Soler i Santaló ([1906] 1998: 354, 356) com a ‘xemeneia’. *Humènèja*, en canvi, figura a Condò (1914: 12) o Equip (1979b: 19). Totes dues formes són a Comission (1984: 76), Vergés ([1991] 1998: 249, 330), Barès i Ané (1998: 42; en l’enumeració de les parts de la casa en aranès) i fins i tot –tornant als treballs tècnics– a Krüger (1996: 162), tot i que aquest últim atribueix un teòric [y]men[e]ja tant a Salardú com a Sant Joan de Toran, i per tant –segons el que direm més avall– probablement exporta al terçó dels Quate Lòcs la forma sentida a Pujòlo. L’*ALVA* (1256) va trobar [tym]- a Canejan, Les, Bausen, es Bòrdes, Aubèrt i Vilac, [ym]- a Gessa i Arties i un raríssim –possiblement derivat d’un dels habituals problemes de transcripció de Griera– [fym]- a Bossòst i Vielha, que no pas per casualitat són els dos punts d’enquesta de l’*ALC* (VIII: 1272), on ja constaven aquestes respostes.

A l’altre costat de la frontera, mentre [jam]- i [sem]- ocupen àmplies zones del domini gascó, les seqüències [jym]- o [sym]- tenen una notable difusió en gascó pirinenc, ben bé fins a la vall d’Aussau –la qual cosa no sembla banal. L’*ALG* (III: 695, ‘cheminée’) troba [tym]- no només a la vall d’Aura (Àrreu, Tramedaignes), sinó igualment a Luishon, mentre que hi ha

26 Això també consta a l’*FEW* (IIa: 138).

[kym]- a Borg de Uelh i [tím]- a Casau (cosa que podria ser una mala transcripció de [tym]-, provocada per la consonant labial següent, més que no pas una dissimilació).²⁷ Aquestes formes amb [tym]- podrien tenir –o haver tingut– més extensió prenent en consideració altres fonts. Palay (*DBGM* 996), per exemple, recull aquesta seqüència com a pròpia de l'alta Bigorra: «*tumenéyo* (H^{te}-Big.). – Forme de *cheminéje*, *cheminée*». Lespy i Raymond (*DBAM* 643) ubiquen [tym]- a la vall d'Aussau: «*TUMENEYE* (Ossau), *cheminée*». Coromines (1990: 742) dóna una explicació per a l'alternança [tym]-/[ym]-:

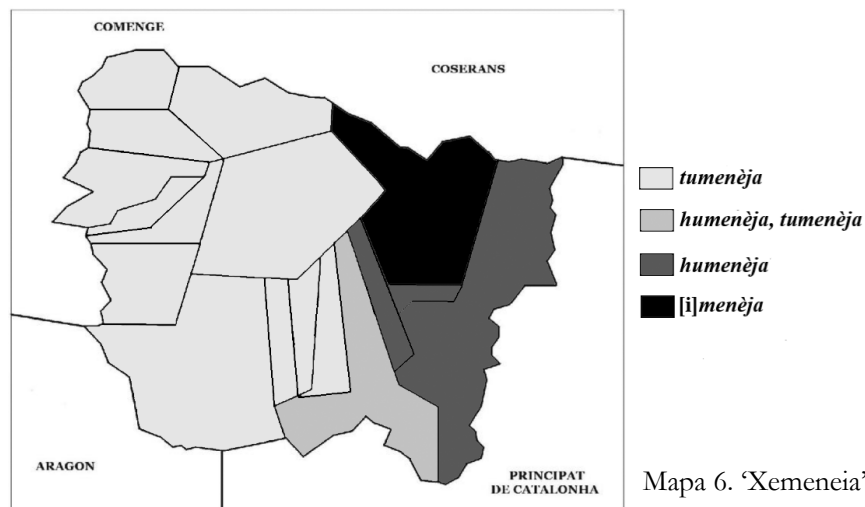
En manllevar el fr. ant. *cheminée* (pron. *ç*), havent passat a *-eya* com en cat., hi hagué dissim. de les dues palatals, passant per *çü* (com ho sent l'*ALGc* a la vall de Ouelh [sic]),²⁸ i *çü*-, després despalatalitzat (cf. *mandilbón* [sic] < *mançilbon*, veg. *mange*); d'altra banda l'etim. popular hi introduí la inicial *hum*- de 'fum', i de l'antiga denominació indígena de les xemeneies, *humarau* (vegeu *hum*); en aquest es produïa ocasionalment l'aglutinació de l'article *et* [sic] *humarau* > *et* [sic] *tumarau* (com ho diuen a *Mg*); i en el parlar canejanès i de les valls franceses veïnes, aquesta aglutinació havia de donar *eç çümarau*, duplicat que encara ajudaria a la consolidació de *tumenèja*. A StGaudens [sic] una dissim. divergent de *ç-j* ha conduït a «*tumenèio*: *cheminée*» Dupl.

La influència de *hum*, 'fum', sobre les adaptacions de *cheminée* sembla prou incontrovertible: «Volksetymologisch nach FUMUS umgestaltet». Això és el que s'anota a l'*FEW* (IIa: 140) a partir de la forma aranesa amb [tym]-. I, com insinuàvem més amunt, no deu ser pas casualitat que les formes amb [y] en la primera síl·laba s'estenguin segons l'*ALG* sobretot per espais que disposen de l'article pirinenc *eth* (a més de la conca de la Garona, on la solució podria haver-se difós per la ribera del riu), on prou sovint *eth hum* sona [e'tjym]. Això, sens dubte, seria un factor determinant per a la difusió de [y] en les formes gascones hereves de *cheminée*, on hom hi veuria **chum*- o **shum*- i, per un procés dissimilatori, aquestes seqüències podrien passar a *tum*- en part de la Vall d'Aran i en altres espais pirinencs.

Segons Coromines (1990, *ibidem*) la forma *humenèja* és «pròpia exclusivament de *Puj* (que compr. com la usual a 6 p., des de *Mg*, *Bag*, *Tr* i *Sal* fins a *Ge*, i àdhuc *Esc*)», mentre que *tumenèja* se sentiria encara a Vielha i Casarill i es mantindrien «vacil·lant entre les dues a la part baixa de *Puj* (*Gar*, *Art* i *Um*)», tot i que sobti veure Unha en aquest repertori. Les nostres dades,

27 D'aquest mateix parer és Coromines, que diu que «és errònia la forma *timinèja* que atribueix l'*ALGc* a *Cn*, com tantes d'aquesta mala enquesta» (Coromines, 1990: 742).

28 Tanmateix, com hem vist, l'*ALG* transcriu [kym]- a Borg de Uelh.

Mapa 6. 'Xemençia'

però, suggereixen una situació encara més clara: *tumenèja* s'usa des de Bausen fins a Garòs (comprovat en onze pobles: Bausen, Canejan, Les, Bos-sòst, Arres, Vilamòs, Es Bòrdes, Vielha, Betren, Escunhau i Garòs), mentre que *humenèja* apareix en bona part del terç de Pujòl (Gessa, Salardú, Tredòs), tot i que localment, a Bagergue, existeixi una variant *[i]menèja* que, si no és una mena de deslabialització hipercorrecta al costat de *[m]* (que, per cert, faria versemblant la dada de Casau de l'ALG), hem d'entendre com un resultat de reunir en un diftong la vocal de l'article precedent i la inicial de la forma en qüestió (*er[a y]menèja* > *er[a j]menèja*), un fenomen paral·lel al que passa amb *humejar*, que des de *[ey]mejar* (per contacte amb la preposició *de*) passa a *[ej]mejar* en punts de la part central de la comarca (com vam estudiar detingudament a Carrera [2005: 212–216]). Arties seria polimòrfic segons Coromines i el que assenyala Jaquetti podria confirmar-ho. I tot plegat va en la mateixa direcció que les nostres dades. El més curiós del cas és que Coromines (1990: 742) assegura que el 1926 va sentir *[ym]-* com a seqüència inicial del topònim, «o bé *Pics dera iumenèja*, 1933». També en el nostre cas vam poder enregistrar el topònim com a *Humènèja* (o *era Sèrra de Humènèja* i *eth tuc de Humènèja*): «entre Caldes, Colomers e Arribereta. Es puntes semblen *humenèges*».²⁹

29 Sobre l'aplicació orogràfica del terme que designa la xemençia, vegeu Coromines (OC, VIII : 122), on per altra banda s'assenyala també el següent sobre el topònim que ens inte-

■ 3.8 Lharg, 'llarg'

Entre els estanys que hem vist que citava Jaquetti més amunt (§ 3.6), ja hem constatat que n'apareixia un d'anomenat «*Estany Llarg*», on no sembla que aquesta autora hagi substituït la forma aranesa *long* 'llarg' pel seu sinònim català. Més aviat deu ser una prova de l'ús de *lharg* a Naut Aran. De fet, ella mateixa en dóna un altre exemple (6).

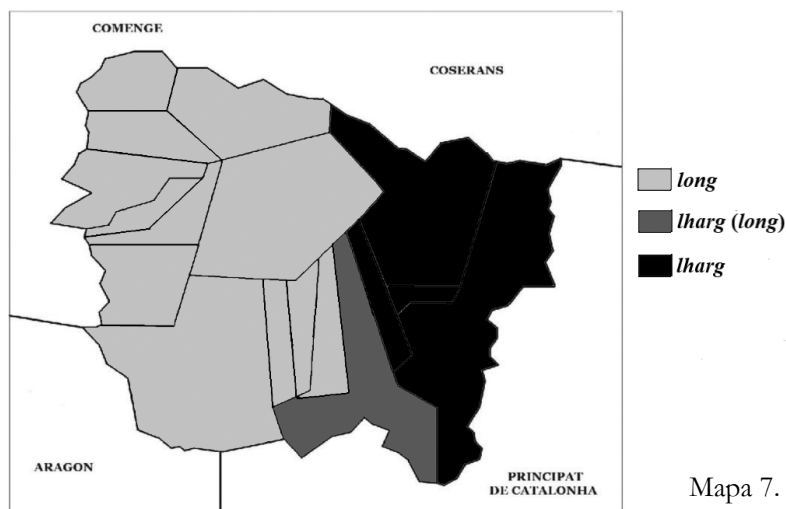
- (6) *Quin cotx més larg has!* (Que tu as un long cou ! [...]) (Jaquetti, 1961a: 391) [*Quin còth mès lharg as!*]

Difícilment deu ser un testimoni de *larg* (que en occità significa encara 'ample'), mot «avui desusat en aranès» (Coromines, 1990: 530). Amb tota seguretat cal veure-hi un error tipogràfic per *llarg*, perquè en les mateixes dades de Jaquetti es retroben problemes de picatge similars. Que l'estany s'anomena popularment *Lharg* (i no pas *long*) és un fet del qual en tenim nombrosos exemples documentals. Apareix així repetidament en Soler i Santaló: «Estanys Cloto, Llarg, Redó», «y además els dos estanys de les Gargulles, que per ribereta propria desaignen al Llarg» (Soler i Santaló, [1906] 1998: 184); «estany Llarg», «l'estany Redó, també anomenat bassa de l'estany Llarg» (Soler i Santaló, [1906] 1998: 187). En el mapa del mateix Soler i Santaló ([1906] 1998: 188) hi consta la grafia «Llarc», que devia ser l'original. Si penséssim que Soler i Santaló podria haver catalanitzat o traduït un eventual *long*, el cas és que *lharg* figura en autors on això ja no sembla tan clar, com Gourdon (1924: 95). En enumerar una «douzaine» d'estanys, assenyala: «Ce sont les *estans* [sic, segurament per *estans*] de *Llosa, Major*, de *Bergils, Mort, Clots, Llarg, Redon*, de *la Ratère*, du *Cap de Colomès* et d'*Oubagon*, le plus grand de tous». Fins i tot Coromines (1990, *ibidem*) hi fa referència: «també en el nom de l'*Estany Lharc* [sic], un dels principals del Circ de Colomers, de forma apaisada i gran, en contrast amb l'*Estany Major*, que és ample i més fondo». Es tracta del mateix que en alguns mapes o repertoris apareix com a «Lac Long» (vegeu, per exemple, Sabiron [1994: 26]), segons el típic error endèmic de donar als *estanh*s la condició de *lacs*, al qual vam fer al·lusió a Carrera (2008: 137, 140).³⁰

ressa: «*La Xemenia de Riùmalò*, serra, del terme de Boi-Arties. És més coneguda en guies i mapes per la forma aranesa *Tumenja*, però en català l'anomenen *la Xumeneia*, en el país».

30 En canvi, a Conselh (2003: 21) és «Estanh Long de Colomèrs». L'exemple més conegut d'aquest ús impropï de *lac* és el **Lac Redon*, que sembla una denominació inextingible present arreu, que reemplaça *Estanh (Ar)redon* (Carrera, 2007b).

És evident que *lharg*, amb la seua lateral palatal inicial, és un catalanisme. Però quina extensió té dins de la Vall d'Aran? En aquest punt les dades són escasses. Coromines, que no fa ni una sola menció a *lharg* en l'entrada *lonc* del seu *diccionari aranès* (Coromines, 1990: 544), sí que s'hi refereix a l'entrada *larc*, on apunta que «s'ha conservat només *lonc*, *-ga*; si bé s'usa a *Puj*, però amb la fonètica catalana *lharc*: “à [sic] caigut ben *lharc*”, es diu d'un que cau tan llarg com és» (Coromines, 1990: 530). Aquest gran romanista no dona més precisions territorials sobre la forma i les dades que en podem obtenir per altres vies textuals tampoc no ens permeten entrar en gaire més detalls, tot i que sí que podem constatar que aquest ús de *lharg* a la zona més oriental de la comarca pot arribar a ser vist com una característica *típica* de l'alt aranès. D'aquesta manera, quan Caubet (1979a: 7), que era de Vielha, imita el parlar de Pujòlo en una narració, no dubta a escriure el següent: «et día ei lharg e aurats tens enta tut» [*eth dia ei lharg e auratz temps entà tot*]. De fet, en el decurs de les nostres enquestes hem pogut comprovar l'ús de *lharg* a totes les poblacions de Pujòlo, amb alternança entre *-[rk]* i *-[r]* en la seqüència final i també entre *lhargs* i *lhargui* en el plural masculí. A Arties només puntualment vam obtenir-hi algun cas molt esporàdic de *long*, contra un gran nombre d'ocurrències de *lharg*, mentre que a Garòs —on no descartariem, però, que *lharg* hi pogués tenir alguna vida— la presència de *long* ja era regular. Tot plegat no significa que, més enllà de la

Mapa 7. 'Lharg'

substitució de *long* pel catalanisme *lharg*, no hi hagi derivats de *long* que es mantinguin a la zona. Coromines (1990: 544) recollia *alongar* a Gessa, per exemple, i a Arties mateix existeixen formes com *longuirò* («eth tortièth te ges arredon e longuirò»). Però fins i tot en els derivats *lharg* es deixa sentir un altre cop. Tot i que Coromines recollís *alongar* a Gessa, per exemple, el que ens consta a nosaltres en aquesta localitat és *alhargar*, present igualment en altres punts de Pujòlo (com a mínim, Tredòs). El topònim d'Arties, per altra banda, és ben bé –un cop més– *Estanh Lharg* fins al capdamunt del terçó més enlairat, òbviament (Bagergue). Jaquetti, per tant, reflecteix una denominació usual tant a Arties mateix com a tot el terçó de Pujòlo.

■ 3.9 Lic, 'ànec'

Entre les frases araneses de Jaquetti hi apareix el terme *lic* per referir-se a l'ànec, com ho prova la traducció 'canard' (7, 8).

- (7) *È aucit ûn prauè lic e nun è guaire ganes de plumâ-lu* (Jaquetti, 1961a: 380)
 [È aucit un prauè lic e non è guaires ganes de plumar-lo]
 (8) *Què vò que hi esca se he bagut d'aucir er lic (canard)?* (Jaquetti, 1961a: 384)
 [Qué vò que i bèsca, s'è agut d'aucir eth lic?]

Bona part del domini lingüístic occità utilitza *canard* per designar aquest ocell, l'oposició a l'hegemonia del qual només ve donada, sobretot en zones centrals i essencialment llenguadocianes, per formes del tipus *rit* (minoritàriament *tir* o *guit*, o fins i tot *tiron* cap a l'Aude i l'Arieja)³¹ o pel territori gascó, on sovint trobem la forma *guit* (*ALF*, I: 198; *ALG*, II: 562; mapes 'canard').³² En el dialecte sud-occidental de la llengua occitana, de totes

31 De fet, aquestes també són les formes consignades per Alibèrt ([1966] 1997: 611, 662) com a 'canard': *rit*, *tir*, *tiron*, a més de *tira*. La forma *guit* es dona com a específicament albigea i carcinola (Alibèrt, [1966] 1997: 443). La forma *tiron*, per la seua banda, té continuïtat cap a la Catalunya Nord, a més d'Andorra i alguns parlars pallaresos o de l'Alt Urgell (*PALDC*, VI: 905; *ALDC*, VI: 1461; 'ànec'). L'*ALDC* (i, per tant, també el *PALDC*, *ibídem*) troba sobretot *canard* a la Catalunya Nord, però no pas cap a l'Alta Cerdanya, on hi ha efectivament *tirò*. De fet, ja només mirant les dades que aporten Coromines (*DECat*, VIII: 515–516) o el *DCVB* (X: 312), no hi ha dubte que aquesta denominació ha reculat en català nord-oriental i també en nord-occidental.

32 Vegeu igualment, per exemple, les dades recollides a l'*PFEW* (X: 421) i sobretot a l'*PFEW* (IV: 138), entrades respectivament *git* i *rit*, 'Schallwörter' [«schallwort»]. Meyer-Lübke (*REW* 3768) ja havia dedicat un entrada a la primera i recollit la segona sense donar-ne exemples (*REW* 7337). Així ho resumeix Wartburg (*FEW*, X: 421): «Im westen des

aquestes denominacions inspirades en la manera de cridar els ànecs,³³ *guit* és clarament predominant, amb àrees de *canard* a la Gironda (que secciona l'àrea de *guit* segurament perquè el terme ha estat irradiat des de Bordeus, ja que *guit* reapareix al Medòc) i en una zona del gascó garonenc i en part del Gers i dels Alts Pirineus (on Tolosa i la Garona deuen haver contribuït a difondre la forma) i amb un espai que usa el mot *tiron* constituït per algunes poblacions de l'Arieja.

Precisament en la zona oriental de Gascunya, la forma *lit* és recollida per l'ALG en poblacions com Casau, Arguenòs, Saleish, Sent Gaudenç (convivint amb *canard*), Orda i Àrreu (a la vall d'Aura, al costat de *guit*), mentre que hi ha alguna atestació de *liron* a Gavarnia i també a Borg de Uelh, però en aquest darrer cas especialitzat semànticament, com a 'cane-ton'. Tot plegat fa pensar que *lit* devia tenir una àrea més àmplia i compacta, progressivament erosionada. No només per la interposició de *canard* trencant àrees successives de *lit* (com a Mèles, entre Casau i Arguenòs), sinó perquè, per exemple, en llocs on l'ALG troba *canard* la forma *lit* hi ha estat atestada anteriorment. És el cas de la vall de Luishon, on Sarrieu (1903: 365, 531) recollia *lit* (i l'oposava al *rit* del seu Montalbà llenguadocià i al *guit* dels «environs»). Rohlfs ([1935] 1977: 66) també va obtenir *lit* a Sent Mamet, Harrèra i Hòs, a més de «de cri *litou litou*» a Campan i a Sent Lari d'Aura, que també havia localitzat a Arrens, Badèth i Campan (Rohlfs, 1932: 370).³⁴ *Lit* és igualment la forma de Soulé-Venture, cosa que s'avé amb la dada de Harrèra de Rohlfs (Le Nail i Eygun, 2015: 61), però també l'única de Dupleich (1843: 84), cosa que fa pensar que *canard* ha arribat a Sent Gaudenç –on hem vist que el troba l'ALG– posteriorment.

En alguns textos aranesos contemporanis hi apareix únicament *lit* (a Equip [1979a], per exemple, com a correcció de **pato*, «patu»). Però en d'altres, a més de *lit*, fa acte de presència *lic*, precisament la forma recollida per Jaquetti. Parlem tant d'alguns treballs vulgaritzadors com fins i tot de

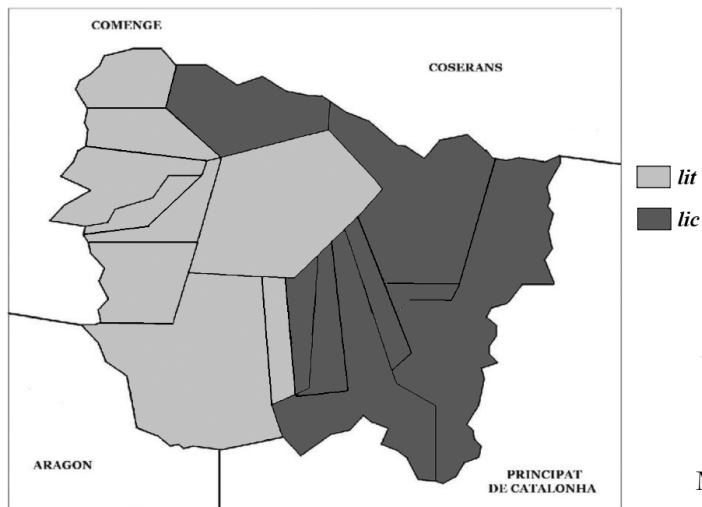
occitan. sprachgebietes wird als benennung der enten *git* verwendet, was ursprünglich ein lockruf war [...]. Daran schliesst östlich an eine zone, die statt des *g*- einen liquiden zum anlaut hat. Das *r*- [...] ist auch gegen den andern liquiden vertauscht worden [...]. Bei 1 [*rit*, *tir*] haben einige mundarten die konsonanten *r-t* umgestellt (b [*tir*, *tiron*], gegenüber a [*rit*, *riton*]).

33 'Lockruf für die Ente' (REW 7337), i directament 'Ente' (REW 3768). En el cas de *tiron/tiró*, Veny (PALDC, *ibidem*) troba «poc convincent» la possibilitat que hi hagi intervingut *tinar*, com assenyala Coromines (DECat, *ibidem*).

34 En canvi, segons el mateix Rohlfs hi hauria «*gïtu gïtu*» a Aràmits i Anhòs, a prop d'Auloron.

determinades recerques lingüístiques. A CNLVA (1993: 27) hi ha «LIT/-A/LIC/-A/GUIT/-A: *Eth lit confitat qu'ei quauquarren entà chucà-se [sic] es dits o entà lecà-se [sic] es pòts*». Vergés ([1991] 1998: 261), que devia intervenir en l'anterior publicació, recull igualment «lit, a/lic, a/guit, a», el darrer dels quals ja és etiquetat de mot «dV» (és a dir, de fora de la Vall d'Aran). Soler i Santaló ([1906] 1998: 357) va recollir únicament «*lit*, ànec». Griera (*ALC*, I: 108) només va trobar *lit* a Vielha i a Bossòst, però a l'*ALVA* (106), enmig d'un veritable despropòsit d'articles definits on es barregen errors de notació i transcripció o manipulacions diverses (*er* davant de consonant, *es* en singular, *et* davant de lateral), anota *lic* a Bausen i a Es Bòrdes. Finalment, Coromines (1990: 541) enregistra *lit*, forma que surt de Condò (Condò, 1914: 18; Griera, 1918: 18) i que assegura haver sentit a Canejan («amb -t, no *ó*»), però al mateix temps també atesta «*lik* *Ge*, *Mg* (i una o altra forma, *Vm*)». Tot plegat ens conduiria a pensar que hi ha un cert desori en la distribució territorial de *lit* i *lic*, i més tenint en compte que el causant d'aquesta diferència pot ser a primera vista molt volàtil: una seqüència [-ts] en el plural pot ser interpretada com el producte del contacte del [-k] final del singular i el morfema -s, cosa que pot provocar diversos duplicats en altres formes.³⁵ Però les nostres dades, independentment que hi puguin haver desviacions puntuals de què no tenim constància, suggereixen que hi ha una repartició més aviat clara entre les localitats en què s'ha imposat *lic* i aquelles en què s'ha mantingut *lit*. No sembla casual, d'altra banda, que algunes d'aquestes informacions enllacin amb les de Jaquetti. Malgrat que Coromines trobés *lit* a Canejan, el que ens hi consta és precisament *lic*, amb la qual cosa aquesta localitat extrema del Baish Aran constitueix una excepció a la zona baixa i també a la zona central de la comarca, on *lit* sembla general, també a Bausen, Es Bòrdes (on l'*ALVA* recull ['lik]) i a Vilamòs (on Coromines assegura que alternaven les dues formes, cosa que fa pensar que finalment s'hi hauria imposat el mot amb dental final). En canvi, *lic* apareix sistemàticament a tota la part alta de la comarca, i això s'avé amb les dades de Gessa i de Montgarri del mateix Coromines (tot i que aquest cop, a diferència d'altres ocasions, no s'atrevis a *exportar* la forma obtinguda a Gessa a tot l'alt aranès). La forma *lic* de Jaquetti, per tant, entra dins de la normalitat de la situació que observem a Naut Aran. *Lic* no només és propi dels dos terçons més enlairats, sinó que, Garona avall, s'introdueix a Castièro, concretament a Escunhau.

35 Vegeu Coromines (1990: 54) i Carrera (2007a: 69, 101).

Mapa 8. 'Ànec'

■ 3.10 *Sortir*, 'sortir'

Jaquetti recull diversos exemples de *gésser*, verb que a la Vall d'Aran significa 'sortir' (9, 10, 11), però ella mateixa consigna en el mateix article algun cas de *sortir*, que contrasta amb els anteriors (12)

- (9) *Det gra en gès era haria t'a è et pa* (Jaquetti, 1961a: 386) [*Deth gran en ges era haria tà hèr eth pan*]
 (10) *Piéntate e gessaram* (Jaquetti, 1961a: 392) [*Pienta-te e gesseram*]
 (11) *Es rata-candes gessen a ra'questa hura* (Jaquetti, 1961a: 392) [*Es arratacandes gessen tad aguesta ora*]
 (12) *Ané't sè be pusat diñes clucades. Veiram [...] quina sortirà* (Jaquetti, 1961a: 386) [*Ané ath ser è posat dues clocades. Veiram quina sortirà*]

De fet, són nombrosos els treballs que recullen únicament *gésser* en aranès com a sinònim del català *sortir*. És el cas de Soler i Santaló ([1906] 1998: 360), Condò (1914: 13),³⁶ Ademà (1966: 56) o, més recentment, Barès *et al.* (2003), Vergés ([1991] 1998: 125, 238) o CNLVA (1993: 22), on no se n'aporta cap sinònim possible. A l'*ALVA* [671; 'eixir (de l'ou)']

36 Evidentment és un error la forma «*era jaküida*» que figura com a resposta de Condò a Grieria (1918: 35), que deu ser *gescuda*.

també apareixen respostes *gèsser deth ueu* a Canejan i Les (la majoria dels altres punts tenen formes que suposen *nèisher*)³⁷. Fins i tot Dinguirard (1976: 129) comenta una anècdota interessant que il·lustra l'oposició entre el *gèsser* aranès i el *sortir* propi d'indrets tant propers com Coledors, no gaire lluny de Botz:

nous avons été témoin d'une querelle entre deux inf. au sujet du verbe *jesse* [sic] «être originaire de» [...]. Le premier inf., qui est de Coulédoux, affirmait que «ce mot n'existe pas»; le second, qui est de Ger-de-Boutx mais de père originaire de Canejan, avançait qu'il l'avait toujours entendu employer.

El verb *gèsser* contrasta amb el que és més habitual en el conjunt del dialecte, perquè la major part del gascó se serveix de *sortir*, la principal competència del qual és *sòrter* en una àmplia zona situada sobretot al departament del Gers (*ALG*, IV: 1595; 'sortir').³⁸ Ben mirat, l'*ALG* només recull algunes excepcions molt esporàdiques a la presència hegemònica de continuadors de SORTIRE, que ben simptomàticament se situen en punts dels Pirineus. Segons aquest atles, un tipus que seria gràficament *gessir* s'utilitza a Herrera d'Arbiost, Arrens, Cautarés (aquí en situació de polimorfisme amb *sortir*) i Varetja³⁹ (tots ells als Alts Pirineus); *gèsser* a Luishon (on, tanmateix, sembla que Sarrieu ho consideri a vegades arcaic)⁴⁰ i a Aubèrt; *déisher* a Vathmala (on també va sentir-ho Schöntaler, 1931: 129); *deishir* a Le Pòrt i *desquir* a Ausat. Si fem un cop d'ull a lèxics i monografies coseranesos o comengesos, sembla que l'inventari fins i tot s'amplia: Laurent (1999: 13), per exemple, anota *déisher* o *deishir* a Castilhon de Coserans, i Soulé-Venture (Le Nail i Eygun, 2015: 59) a la Varossa: «*jessí*, [gessir] v. Sortir».⁴¹ Al Bearn,

37 Un cop més s'hi observen problemes de transcripció fonètica, perquè *nèisher* hi tindria [e] tònic, cosa impossible en aranès. A Bausen, a més, hi consta un sintagma que deu ser *picar eth casquell*, però on la transcripció de la pretònica del substantiu torna a ser [e]. A l'*ALC* [IV: 679; '(els polls) estan per eixir de (l'ou)'] ja figurava un [e] tònic en *nèisher* a Vielha, però Bossòst tenia [e].

38 Tot plegat deu explicar-se per formes sense infix incoatiu com *sòrtes*, *sòrten*... del tipus que precisament hem pogut sentir ben a prop de la Vall d'Aran, al cantó de Sent Biat.

39 Al Lavedà la forma ja va ser recollida per Cordier (1878: 2): «*Yessí*, sortir: du latin *exire*».

40 Sarrieu (1902: 423) consigna d'entrada «sortire, *surti* "sortir"». De fet, en un altre lloc apunta el següent: «l'ancienne forme *jés* "sors" [...] n'est guère usitée que dans la locution *jéx d'akyéw* "sors de là!"; elle a même dû influer sur l'infinitif *jéso*» (Sarrieu, 1904: 525).

41 Per contra, a Sent Gaudenç «*Sourti*, sortir; quitter, v.» (Dupleich, 1843: 128). Vegeu encara alguna altra dada gascona a l'*FEW* (III: 295). Per a detalls sobre els avatars soferts per les diferents formes gascones continuadores de EXIRE, i específicament per al cas de *gèsser*, vegeu les explicacions de Coromines (1990: 164).

de fet, on l'ALG no localitza formes sortides de EXIRE, aquestes semblen tanmateix ben atestades: «YEXE, *Yeche*, sortir, naître; être issu» (DBAM 657), «JESSI, sortir» (DBAM 349), «GESSI, *Gexir*, sortir, naître, être issu» (DBAM 294). Per a Palay (DBGM 1004, 592) *gésiber* és propi de la muntanya, però ell mateix no atribueix cap marca territorial a *gessir*: «*yéche* (M^t). – C. *jessî*, sortir», «*jessî*; v. – Sortir, naître, être issu». I, de fet, fins i tot Mistral (TDF, I: 853) fa referència a un aspecte de conjugació i cita un proverbi del Bearn: «Les Béarnais disent pourtant *îèchin* pour *eisisson*, ils sortent»; «*Îèchin* lous brocs prumè que las eslous, les épines sortent avant les fleurs». Per tant, pren cos la idea que els descendents de EXIRE ocupaven una àrea contínua en els Pirineus gascons, progressivament erosionada per *sortir*, i que al cap i a la fi EXIRE és un tipus territorialment recessiu en el dialecte sud-occidental de l'occità.

Tornant a l'aranès, Coromines (1990: 164) només obté *gésser* a tota la Vall d'Aran, des de Canejan i Bausen i ben bé fins al capdamunt, Bagergue i Tredòs. Aparentment, l'única notícia que dona de *sortir* és el fet que aparegui «tàcitament» a l'ALG, perquè aquest atlas, en efecte, no consigna cap forma específica per a aquesta localitat de Naut Aran (contràriament a Aubèrt, per al qual figura de manera explícita *gésser*), que queda diluïda per tant en l'àrea del *sortir* majoritari en gascó. Fins ara, de fet, semblen més aviat pocs els treballs que, amb dades de camp, atesten la presència d'aquest verb en aranès. En una recollecció a Bagergue, Barès (2001: 91) obté formes de *gésser* com *gescuda* o *gesseven* ('sortida' i 'sortien', respectivament), però alhora apunta un «*Sortir (gésser)* "sortir"». Venint d'on venim, i sobretot en clar contrast amb dades com les de Coromines i tants altres treballs, la informació més concloent en aquest sentit la devem a Otto Winkelmann, ja que aquest filòleg alemany no només recull exemples de *sortir* en una part de la Vall d'Aran, sinó que assegura que a l'est de Vielha no hi ha res més que aquest verb: «De Bausen à Vielha on utilise *jése*; plus à l'est, c'est le verbe *surti* qui est employé» (Winkelmann, 1986: 106).⁴²

El que diu Winkelmann, d'entrada, no ens sembla del tot exacte. D'una banda podríem admetre que *sortir* pogués arribar fins a les portes de la capital (que és on arriben alguns trets típicament alt-aranesos, com l'absència de tota nasalitat com a resultat de -N' o determinades formes lèxiques com *escoba* 'ginesta', per exemple), però en les poblacions orientals de Cas-

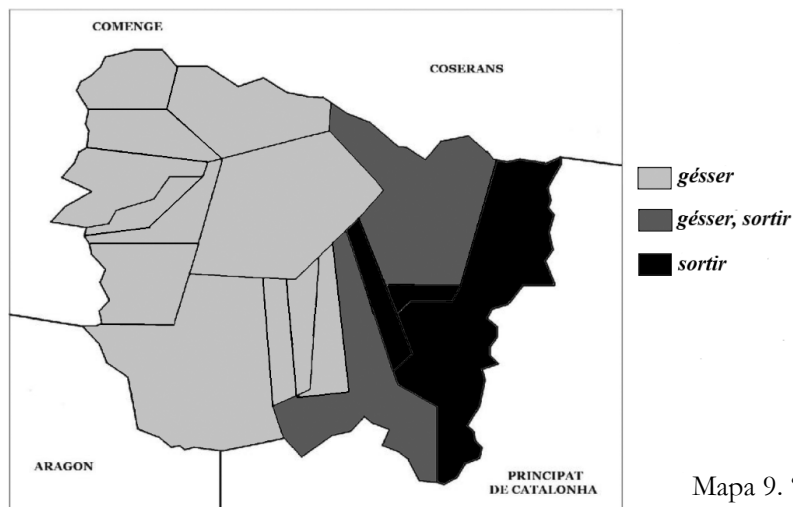
42 Una nota semblant apareix a Winkelmann (1989: 27): «Der Begriff 'hinausgehen' wird in Bajo und Medio Arán [sic] durch (*djése* < EXIRE, im Alto Arán [sic] durch *surti* bezeichnet».

tièro i fins i tot a Garòs aquesta presència no pot ser en cap cas majoritària segons les nostres pròpies informacions, ja que és *gèsser* el que hi obtenim regularment. Sembla, en tot cas, que *sortir* estigui ben arrelat en algunes poblacions de Pujòlo, com Gessa, Salardú i Tredòs, on els casos que n'hem enregistrat són abundantíssims. A Arties, *gèsser* i *sortir* conviuen, fins i tot ens atreviríem a dir que en proporcions comparables (i això sembla avenir-se amb els exemples de Jaquetti, tot i que *gèsser* aparegui en uns pocs casos més que *sortir*). Una cosa semblant observem a Bagergue, el poble més enlairat de la Vall d'Aran i, al cap i a la fi, també el més *isolat* del terçó de Pujòlo, on conviuen *gèsser* i *sortir* fins i tot en boca d'un mateix parlant (podria ser que amb un avantatge quantitatiu de *gèsser*, en aquest cas). Tot plegat ens condueix a apreciacions sobre la natura autòctona o importada de *sortir* en alt aranès. Per molt que *sortir* sigui un verb corrent en occità i específicament en gascó, els descendents de EXIRE ocupen les zones pirinenques i, segons el que hem dit, probablement tenien una extensió territorial més dilatada en el passat, la qual cosa, des d'un punt de vista areològic, fa sorprenent la presència de *sortir* en la perifèria d'aquesta perifèria i que ho faci concretament en determinades condicions. D'una banda, el fet que hi hagi ocurrencies de *gèsser* fins i tot en parlants conservadors de punts enlairats i més aviat isolats com Bagergue no contribueix a veure en el cas de *sortir* una forma autòctona. Tinguem en compte, a més, que tampoc no hi ajuda que en determinades formes verbals d'aquest verb, que haurien de presentar les seqüències incoatives *-[isk]-* o *-[is]-* que s'han generalitzat en aranès en els verbs de la conjugació en *-ir* (vegeu Carrera, 2007a: 189–191), els infixos en qüestió apareguin només irregularment (de tal manera que hom pot sentir tan aviat *sortís* com *sort* ['sur], homòfon de la forma catalana).⁴³ A tot plegat sumem-li el fet –que hem pogut constatar més amunt– que el veí Coserans, la zona per la qual arriben a vegades fins a Pujòlo certes solucions centrals en occità,⁴⁴ sembla que és aparentment un dels bastions gascons amb descendents de EXIRE, amb la qual cosa no podem establir una continuïtat territorial amb els territoris occitans que disposen de *sortir*. Per tant, malgrat que ens hàgim referit a l'excessiva facilitat per considerar catalanismes certes formes o característiques alt-araneses per part d'alguns autors amb més o menys formació lingüística, tot indica que, a

43 Si bé se sap que el pallarès immediat –sense ser-li una cosa exclusiva– pot ampliar l'inventari de verbs morfològicament incoatius (vegeu, per exemple, Coromines, 1936: 267), Moll (*FlexV*, III: 103; IV: 9–10) no recull ni un sol exemple d'aquest tipus en el verb *sortir*.

44 Vegeu el que comentàvem a Carrera (2015: 92, i concretament algun cas com el de 85–86).

Naut Aran, en el cas concret de *sortir*, per molt que sigui una forma enormement difosa en occità, sí que ens trobem realment davant d'un manlleu a la llengua veïna.

■ 4 Conclusions

A partir de tot el que hem exposat en les pàgines precedents, podem entre les següents consideracions, a mode de recapitulació:

a) A la Vall d'Aran la forma *andar*, que designa una mena de clos amb barres, sembla ser pròpia de l'alt aranès, ja que no n'hi ha cap constància fora dels dos terçons més enlairats de la comarca. Tot i que és present en nombrosos indrets del català nord-occidental pirinenc, el mateix mot existeix igualment en altres varietats gascones i, concretament, en les de zones amb qui Naut Aran ha tingut més contacte, al Coserans. La forma *anda*, a més, que designa fileres d'herba tallada ('andain') ocupa una àmplia zona garonenca segons l'*ALG*. Si bé Coromines refusa un derivat de *AMITES* (plural de *AMES*, 'perxa') amb el sufix *-ANU* per justificar *andar* (com apunten Rohlfs i, darrere seu, Krüger) i li prefereix **AMITARE*, amb sufix col·lectiu, és precisament **AMITANU* qui pot justificar **andà(n)* > *anda*, interpretat com a femení després d'un fenomen de desplaçament de l'accent molt conegut, en les zones gascones on apareix. De la forma *andar* en aranès se'n tenien fins ara unes poques dades territorials d'un parell de pobles (Coromi-

nes a Gessa, Krüger també a Tredòs), a les quals cal agregar el testimoni de Jaquetti. Amb totes aquestes informacions a la mà sumades a les nostres, cal concloure que és versemblant que *andar*, que avui és un mot decadent a causa de la pèrdua d'un referent lligat a tasques de pasturatge ja desaparegudes, arribés com a mínim fins a Arties per la conca de la Garona.

b) Les zones gascones que usen continuadors de EQUA són més aviat escasses i concentrades en àrees pirinenques perquè el llenguadocianisme *cavala* ha aconseguit imposar-se a la major part del territori. Una secció de la Vall d'Aran forma part d'aquestes zones perifèriques. Tot i que la toponímia ens doni exemples de l'ús pretèrit de *ègua* fins i tot en l'extrem baix-aranès, *cavala* ha remuntat la Garona a l'interior de la comarca. Malgrat que alguna dada bibliogràfica faci pensar el contrari (com la forma *ègua* que Barnils assegura haver sentit a Canejan, per exemple), al Baish Aran ha aconseguit generalitzar-se completament en l'ús quotidià. A tota la zona central i també al poble de Garòs (el primer de Naut Aran) *cavala* i *ègua* es troben en situació de polimorfisme, però el primer encara és més usat que no pas el segon. Des d'Arties, però, *ègua* ja està plenament en ús, i per tant aquesta darrera localitat i tot el terçó de Pujòlo es compten entre els darrers baluards d'aquesta forma en gascó. Els exemples que en recull Jaquetti s'adiuen, per tant, amb aquesta situació.

c) Els descendents de GENESTA són clarament hegemònics en gascó per designar la ginesta o plantes molt afins. *Gèsta* n'és concretament el resultat més habitual i la forma que apareix en diverses publicacions araneses. Tant Jaquetti com altres autors, però, consignen igualment *escoba* (< SCO-PAE), un terme que existeix en nombrosíssims altres llocs occitans, on fins i tot pot servir per anomenar l'escombra, i també en el català pirinenc immediat. Segons Coromines, aquest mot seria propi de tot Naut Aran, però el cas és que, Garona avall, es pot sentir fins al centre de la comarca, ja que també s'usa en localitats orientals del terçó de Castièro com Escunhau i Betren, fins al punt que *escoba* ocupa territorialment gairebé la meitat de la superfície de la Vall d'Aran.

d) Jaquetti recull *esquitlar-se* però alhora *esquilsar-se*, cosa que constitueix una de les poques atestacions d'aquesta forma en aranès, que Coromines només havia sentit un cop a Gessa. De fet, les dades del romanista català sobre els verbs que signifiquen 'relliscar' semblen clarament incompletes i irregulars. És cert que Canejan coneix *esquitlar*, amb una oclusiva velar sorda (*esquitlà's*, que derivaria del gòtic *USQUILLAN de la mateixa manera que *esquitlar-se*, que ocupa bona part de la Vall d'Aran). Coromines troba *eslingar* a Bossòst, però aquesta forma s'usa també a Les i a Bausen (*eslingar-*

se i *eslingà's*, respectivament), i a Canejan existeix *eslengar*, continuador igualment de *EXLENICARE però sense un tancament de la vocal pretònica de l'infinitiu davant del grup consonàntic. Si Coromines només va trobar *esguilsar* (que podria resultar d'un creuament de *esguiltar* i *eslissar*), una de les formes de Jaquetti, en una única població, el cas és que la seua extensió sembla molt superior i abarca almenys tot el terçó d'Arties e Garòs i algunes poblacions de Pujòlo com Gessa i Salardú. La forma *eslisar* (que ens remet a aquell *esglisar* que Coromines va trobar a Salardú) sembla en canvi ben arrelada a les poblacions extremes de Bagergue i Tredòs.

e) *Gasolan* és un mot decadent que designa comerciants de vedells que, des de Catalunya, anaven a la Vall d'Aran a comprar-ne. Disposa de poques atestacions en aranès, concentrades en punts de la part més enlairada. Jaquetti sembla que el registra en una de les seues frases i Coromines el va sentir un cop a Gessa. Aparentment Jusèp Condò també va recollir-lo en les seues fitxes inèdites de vocabulari, on ja va establir que el terme responia al primer origen d'aquells comerciants, que venien des de la localitat de Gósol. Avui en dia encara en tenen record en algun punt de Pujòlo com Tredòs. Sumant totes les dades disponibles, és versemblant que es tracti d'un mot que va ser comú almenys a tota o bona part de la zona alta de la comarca.

f) Si en gascó són majoritàries les formes del tipus *gr(a)olba* o *graulba* per designar la granota, la forma *gargolba* ja va ser recollida per l'ALG tant a Casau com en punts propers com les valls de Uelh i de Luishon. No hi ha cap dubte que *gargolba* és el terme majoritari en aranès, ni tampoc que *gragolba* (sense metàtesi de bategant posterior a l'aparició d'una antihiatca intervocàlica [-ɣ]- en *graolba*) és el mot de Bausen, on Coromines ja va localitzar-lo. Tanmateix, la forma *granòta* també s'usa en una part de la Vall d'Aran, com es pot deduir d'un estany anomenat «*dera Granota*» recollit per Jaquetti. Coromines limita l'ús de *granòta* als pobles més enlairats de Pujòlo, cosa que no és exacta. *Granòta*, que és versemblantment un catalanisme (al Coserans immediat hi ha *granbòta*, un tipus ben conegut en occità), s'utilitza a tot el terçó de Pujòlo i també a Arties, tot i que aquí al costat de *gargolba*. L'estany a què es referia Jaquetti sembla que es coneix com a *Estanh des Gargolbes* i alhora *Estanh des Grandòtes*. Sigui com sigui, Jaquetti ens dóna un testimoni de la utilització del catalanisme a Arties en la seua època.

g) Entre les adaptacions del francès *cheminée* 'xemeneia', les formes que disposen de [y] en la síl·laba inicial ([ʃym]- o [sym]-) tenen una especial difusió en gascó pirinenc, cosa que fa encara més versemblant la interven-

ció de *hum* ‘fum’, que en molts llocs es realitza [etʃym] en contacte amb l'article definit *eth*. Per un procés dissimilatori entre prepalatals, a la Vall d'Aran i en altres zones properes (com Luishon i la vall d'Aura) existeix la seqüència [tym]-, que devia tenir encara un extensió més gran, ja que alguns treballs fins i tot la situen no només a l'alta Bigorra sinó a la vall d'Aussau. Al costat de *tumenèja*, però, una part de l'aranès coneix igualment una variant isolada [y]menèja (representada gràficament com a *humenèja*), i en un moment donat Jaquetti dóna indistintament totes dues formes per designar una zona ben coneguda del terme municipal d'Arties. Coromines comenta que, mentre que *tumenèja* apareixeria al centre i la part baixa de la Vall d'Aran, *humenèja* s'usaria sobretot a la zona més enlairada, cosa que en general correspon amb la distribució que observem avui. Tanmateix, aquest mateix gran savi català assenyala irregularitats aparents des del centre fins a la part alta, de manera que *humenèja* se sentiria fins i tot al terçó de Castièro (concretament a Escunhau) i *tumenèja* podria usar-se no només a Arties i a Garòs, sinó fins i tot a Unha. Les nostres informacions indiquen, en canvi, que *tumenèja* domina fins a Garòs, i que des d'Arties s'imposa *humenèja*, que és la forma que apareix també en la toponímia (*era sèrra de Humenèja* i *eth tuc de Humenèja*), cosa amb la qual, al cap i a la fi, sembla que el mateix Coromines coincideix. Al costat de *humenèja* existeix també [i]menèja al poble de Bagergue, una variant que no havia estat recollida fins ara i que, si no surt d'una deslabialització hipercorrecta de la inicial, podria derivar d'eventuals diftongs produïts pel contacte amb sons vocàlics precedents, que implicarien la pèrdua de la seua condició arrodonida.

h) Jaquetti es refereix a l'*Estanh Lharg* de Colomèrs i sembla que en alguna altra ocasió també reproduceix una forma que ha de ser *lharg* en comptes de *long* 'llarg', el terme més usual en aranès. Diverses fonts confirmen l'ús de *lharg* en el topònim. I si bé sembla clar que *lharg* és un catalanisme de l'alt aranès (cosa que resulta evident ja només veient la lateral palatal), Coromines només en diu que s'usa a Pujòlo (terme amb el qual no solament es refereix a aquell terçó sinó també al d'Arties e Garòs, és a dir a tot Naut Aran). Segons les nostres dades *lharg* ja és hegemònic a Arties, tot i que encara no a Garòs, i la denominació *Estanh Lharg* deu ser almenys clarament predominant a tot el terçó més enlairat de la comarca. Parlem, per tant, d'un catalanisme que s'ha fet ferm en aquest sector de la Vall d'Aran.

i) Mentre que *guit* –que, com altres mots occitans formalment propers amb el mateix referent, surt del crit adreçat als ànecs– és majoritari en gascó (on tanmateix les dades de l'ALG permeten pensar en una tendència

expansiva de *canard* des de nuclis urbans com Bordeus o Tolosa), la variant *lit* sembla tenir una implantació especial al Comenge i en zones properes, i probablement encara devia estar més difosa en el passat. Tot i que *lit* sigui l'única forma que apareix en alguns treballs sobre l'aranès, el gascó parlat al sud de la frontera francoespanyola sembla que coneix igualment *lic*, que deu resultar d'una interpretació de la seqüència consonàntica final de *lits* com una assimilació de *-[k]* al punt d'articulació del morfema de plural. La forma recollida per Jaquetti és precisament *lic*, que Coromines va sentir parcialment a Vilamòs i que va enregistrar igualment a Gessa i a Montgarri. En aquest cas no diu que es tracti d'una variant general a Pujòlo, tot i que en altres ocasions faci extensiu a tot l'alt aranès allò que obté a la localitat més occidental d'aquell terçó. Les nostres dades, però, descriuen una situació lleugerament diferent, que també explica el mot de Jaquetti. *Lic* s'usaria a tot Naut Aran, però també a la part oriental de Castièro, com a mínim fins a Escunhau. Aquesta mateixa forma existiria a Canejan, contràriament al *lit* que Coromines afirma haver-hi sentit. *Lit* s'usaria a la resta de la comarca.

j) Al costat de diversos exemples de *gèsser*, Jaquetti recull igualment algun cas de *sortir*, un verb comunament utilitzat en occità i en gascó, dialecte en el qual només escapen a la seua hegemonia algunes àrees perifèriques dels Pirineus. En efecte, els continuadors de EXIRE arriben per l'est fins al departament de l'Arieja i no manquen els testimonis que el situen a l'altre extrem gascó de la serralada, és a dir al Bearn, amb la qual cosa és fàcil d'imaginar que *sortir* ha fet recular territorialment els derivats de EXIRE fins a reduir-ne l'espai a les zones més meridionals i alhora muntanyoses del territori. El verb *gèsser* predomina en els treballs que s'ocupen de l'aranès, fins al punt que Coromines el localitza a tota la Vall d'Aran. Tot i això, l'ALG ja situa *sortir* –ni que sigui «tàcitament», com deia el mateix Coromines– a Tredòs, i Winkelmann arriba a afirmar que és el verb general de Betren en amunt, on ocuparia el lloc de *gèsser*. Però les nostres informacions se situen entre els dos extrems que hem descrit, i en certa manera s'apropen a la diversitat d'exemples de Jaquetti. Ni *gèsser* és general en aranès, ni tampoc *sortir* sembla tan hegemònic a la part alta de la comarca com voldria Winkelmann. Aparentment, *sortir* és preponderant a partir d'Arties. La seua primacia resulta igualment evident en poblacions de Pujòlo com Gessa, Salardú i Tredòs. Al mateix temps, però, en el punt reulat de Bagergue, on també s'hi deixa sentir, *gèsser* hi té més vitalitat. El fet que aquest verb pugui presentar determinades formes no incoatives contràriament al que seria esperable i que es trobi isolat geogràficament (perquè el Coserans immediat sembla ser un dels baluards gascons de EXIRE), junta-

ment amb la circumstància que no sembla hegemònic en algun punt de Pujòlo com Bagergue, conduïxen a pensar que *sortir* és efectivament un catalanisme a Naut Aran, per molt difós que estigui en gascó i en occità general.

k) En les pàgines anteriors hem pogut observar variants pròpies de l'occità de Naut Aran que poden tornar a aparèixer en altres punts relativament allunyats de la mateixa comarca (com *lic*, 'ànec', que treu el cap a Canejan), formes que són exclusives dels terçons més enlairats (*humenèja*, 'xemeneia'), mots que són comuns a modalitats occitanes i catalanes situades a banda i banda dels Pirineus (*andar*), exemples de lateralitat diatòpica en el context gascó (*ègua*) i, finalment, també catalanismes (*lbarg*, *granòta* i *sortir* per *long*, *gargolha/gragolha* i *gèsser*). La distribució territorial d'aquestes formes és igualment variada. D'una banda, en alguns mots especialment decadents (com *andar* i *gasolan*) es fa extraordinàriament difícil de determinar de manera exacta en quins pobles són o han estat utilitzats els mots en qüestió, tot i que ens en podem fer una idea aproximada si sumem les nostres dades i les d'origen bibliogràfic. D'un altre costat, hi ha formes que poden ocupar un espai més o menys important baixant pel curs de la Garona, de tal manera que poden ser hegemòniques almenys fins a Arties (com *humenèja* o els catalanismes *lbarg*, *granòta* i *sortir*, aquest darrer sense haver-se imposat completament al terçó de Pujòlo) o fins i tot arribar fins a localitats del terçó de Castièro, com Escunhau (*lic*) o Betren (*escoba*), a una distància molt reduïda de la capital comarcal, Vielha. Al mateix temps, en algun cas podem topar amb una forma clarament predominant a tot Naut Aran (*ègua*) de la qual encara se'n conserven usos ben bé fins als límits de la part baixa, encara que sigui de manera clarament recessiva. Fins i tot podem assistir a distribucions geogràfiques més aviat particulars, com la presència de *esguilsar* al terçó d'Arties e Garòs i únicament en una part dels pobles de Pujòlo, cosa que no sembla gaire habitual si ho comparem amb els altres casos. Amb l'anàlisi d'una desena de formes atestades per Palmira Jaquetti, doncs, és possible de fer-se una primera idea d'algunes característiques del lèxic de l'alt aranès. Però sobretot és possible de constatar que, més enllà d'idees preconcebudes que el reduïrien a una mena d'híbrid occitanocatalà, hi ha una heterogenïtat notable fins i tot en un ventall reduït d'exemples. Una diversitat que s'expressa potser en l'origen d'aquests exemples, però sobretot en la seua presència territorial a l'interior de la Vall d'Aran i en les afinitats que es poden establir amb altres modalitats occitanes i catalanes. ■

■ Referències bibliogràfiques

- Ademà, Casimiro (1966): *Estudio sobre el dialecto aranés*, Barcelona: Occitania.
- ALC = Griera, Antoni (1962–1964): *Atlas lingüístic de Catalunya*, 8 vol., Barcelona: Abadia de Sant Cugat del Vallès (reimpresió dels volums 1–5, amb primera edició de 1923–1936).
- ALDC = Veny, Joan / Pons, Lúcia (2001–2018): *Atles lingüístic del domini català*, 9 vol., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- ALF = Gillieron, Jules / Edmont, Edmont (1902–1910): *Atlas linguistique de la France*, 9 vol., París: Honoré Champion.
- ALG = Séguy, Jean (dir.) (1954–1973): *Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne*, 6 vol., París: CNRS.
- Alibèrt, Loís (1997 [1966]): *Dictionnaire occitan-français selon les parlers languedociens*, Puèglaurenc: Institut d'Estudis Occitans.
- ALVA = Griera, Antoni (1973): *Atlas lingüístic de la Vall d'Aran*, Barcelona: Instituto Internacional de Cultura Románica.
- Barnils, Pere (1914): «Notes sobre l'aranès», *Butlletí de dialectologia catalana* 1, 48–56.
- Barès, Verònica (2001): *Étude sur la variation linguistique du gascon du Val d'Aran à partir d'un corpus de textes oraux*, Tolosa: Universitat de Tolosa – Lo Miralh (memòria inèdita de DEA).
- / Ané, Manuela (1998): *Cors d'aranés. Nivèu A*, Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- *et alii* (2003): *Es vèrbs conjugadi. Morfologia verbal aranesa*, Barcelona: Llibres de l'Índex.
- Bèc, Pèire (1968): *Les Interférences linguistiques entre gascon et languedocien dans les parlers du Comminges et du Couserans*, París: PUF.
- / Alibèrt, Loís (1952): *L'Application de la réforme linguistique occitane au gascon*, Tolosa: Institut d'Estudis Occitans.
- Belloc, Émile (1910): «Dialecte et toponymie du Val d'Aran et des pays voisins», *Bulletin de l'Association française pour l'avancement des sciences (39e session, Toulouse)* 4, 43–55.
- Bernhard, Gerhard (1988): *Die volkstümlichen Pflanzennamen im Val d'Aran*, Wilhemsfeld: Gottfried Egert.

- Besson, Françoise / Besson, Madeleine (2006): *Sur les chemins du Val d'Aran. Ses habitants, ses mots, ses fleurs*, Nîmes: Lacour.
- Carrera, Aitor (2005): *Elements de variació diatòpica en el gascó de l'alta conca de la Garona. Afers de vocalisme en l'occità de la Vall d'Aran*, Lleida: Universitat de Lleida (tesi doctoral inèdita).
- (2007a): *Gramatica aranesa*, Lleida: Pagès Editors.
- (2007b): «Era forma der estanh», *Aran ath Dia* 18, 31.
- (2008): *Entre dues fronteres. Estudis de lingüística occitana*, Lleida: Pagès Editors.
- (2009): «Geolingüística aranesa: algunes mostres lexicals», in: Camps, Christian (ed.): *Les relacions catalano-occitanes al llindar del segle XXI*, Péronnas: Association Française des Catalanistes / Éditions de la Tour Gile, 43–53.
- (2010): «Era codificacion der occitan dera Val d'Aran. Problèmes e contradiccions en aranés actua», *Lingüística Occitana* 10, 1–20.
- (2014): «Una qüestió fonètica entre el gascó i el llenguadocià. La pròtesi de [a] davant de R- en l'occità de la Vall d'Aran i l'Alt Comenge immediat», in: Passet, Claude (ed.): *Actes du 14e Colloque des Langues Dialectales*, Mònaco: EGC, 155–177.
- (2015): «L'occità de la Vall d'Aran davant dels parlars gascons veïns. Implicacions lingüístiques de la separació política», in: Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans (ed.): *La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 63–96.
- (2017a): «INSULA > occitan *ièrla*. Un mot corrent ena toponímia dera nauta arribèra de Garona», *Anuari de la Societat d'Onomàstica* 3, 11–28.
- (2017b): «De cap a un nau atlàs lingüistic dera Val d'Aran», in: Carrera, Aitor / Grifoll, Isabel (eds.): *Occitània en Catalanha: de tempses novèls, de novèlas perspectives. Actes de l'XI^{en} Congrès de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans*, Barcelona / Lleida: Generalitat de Catalunya / Diputació de Lleida, 103–124.
- (2020): «À propos des noms du râteau et de la herse en occitan aranais. Étude de microdialectologie gasconne», *Dialectologia. Revista electrònica* 25, 87–113.
- Caubet, Pepita (1979): «Era darrera [sic] fira de Viella [sic]», *Tèrra Aranesa* 4, 15–17.
- Chevalier, Michel (2002 [1956]): *La Vie humaine dans les Pyrénées ariégeoises*, Nîmes: Lacour.

- CNLVA [Centre de normalisacion (sic) lingüística dera Val d'Aran] (1993): *450 mots que cau saber entà començar a liéger, escriúer e parlar er occitan dera Val d'Aran*, Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- Comission entar estudi dera normatiua [sic] lingüística [sic] aranesa (1982): *Nòrmes ortogràfiques [sic] der aranés. Tèxt provisional [sic]*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Comission de Mèstres (1984): *Libre de lectura*, Lleida: Generalitat de Catalunya.
- Comission de Còdi Lingüistic (1999): *Normes [sic] ortogràfiques der aranés*, Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- Condò, Jusèp (1914): «Vocabulari aranès», *Butlletí de Dialectologia Catalana* 3, 1–27.
- (1916): *Quatre regles de Gramàtica [sic] aranesa* (gramàtica inèdita, 48 p.).
- Conselh Generau d'Aran (2003): *Nomenclator [sic] dera Val d'Aran*, Vielha: Conselh Generau d'Aran.
- Cordier, Eugène (1878): *Études sur le dialecte du Lavedan*, Banhèras de Bigòrra: Cazenave.
- Coromines, Joan (1931): *Vocabulario aranés*. Barcelona: Imprenta de la Casa de Caridad.
- (1936): «El parlar de Cardós i Vall Ferrera», *Butlletí de Dialectologia Catalana* 23, 241–356.
- (1972): *Tópica Hespèrica*, 2 vol., Madrid: Gredos.
- (1990): *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascò*, Barcelona: Curial.
- Cremona, Joseph (1956): *The Dialect of the Vallée d'Aure*, Londres: University of London (tesi doctoral inèdita).
- DBAM = Lespy, Vastin / Raymond, Paul (³1998 [1887]): *Dictionnaire du béarnais ancien et moderne*, Pau: Marrimpouey.
- DBGM = Palay, Simin (³1980 [1932–1934]): *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes*, París: CNRS.
- DCVB = Alcover, Antoni Maria / Moll, Francesc de Borja (⁵1985 [1930–1962]): *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol., Ciutat de Mallorca: Moll.
- DECat = Coromines, Joan (1980–2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vol., Barcelona: Curial / La Caixa.

- Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya (2020): “Any Palmira Jaquetti”, <<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/anypalmirajaquetti/inici/>> [11.04.2020].
- Dinguirard, Jean-Claude (1976): *Ethnolinguistique de la haute vallée du Ger*, Lilla: Université de Lille 3.
- Dupleich, Jean-Jacques-Prudence (1843): *Dictionnaire patois-français, ou Choix intéressant de mots patois à l'usage de l'arrondissement de Saint-Gaudens*, Sent Gaudenç: Tajan.
- Equip [sic] de redacciun [sic] (1979a): «Paraules furasteres [sic]», *Tèrra Aranesa* 5, 14.
- Equip [sic] de redacciun [sic] (1979b): «Normes urtugrafiques [sic]», *Tèrra Aranesa* 5, 17–19.
- ETC = Coromines, Joan (1965–1970): *Estudis de toponímia catalana*, 2 vol., Barcelona: Barcino.
- Fahrholz, Günther (1931): *Wohnen und Wirtschaft im Bergland der oberen Ariège*, Hamburg: Seminar für romanische Sprachen und Kultur.
- FEW = Wartburg, Walther von (1922–2002): *Französisches etymologisches Wörterbuch. Eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*, 23 vol., Leipzig / Bonn / Basilea: Klopp / Teubner / Zbinden.
- FlexV = Moll, Francesc de Borja (1929–1932): «La flexió verbal en els dialectes catalans», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura* 2, 73–184 [I]; 3, 73–168 [II]; 4, 9–104 [III]; 5, 9–72 [IV].
- Gaffiot, Félix (32000 [1934]): *Dictionnaire latin-français*, Hachette: París (edició revisada i augmentada sota la direcció de Pierre Flobert).
- Gargallo, José Enrique / Carrera, Aitor (2010): «Sobre els *arrepervèris*. Aproximació als refranys meteorològics del gascó pirinenc oriental: paral·lelismes, interferències i contrastos en el trifini de català, gascó i llenguadocià a partir del món de les parèmies», in: Creus, Imma / Puig, Maite / Veny, Joan R. (eds.): *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 1, Lleida: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / PAM, 137–147.
- Gourdon, Maurice (1924): *Au pays d'Aran*, Sent Gaudenç: Abadie.
- Griera, Antoni (1918): «La frontera del català occidental», *Butlletí de Dialectologia Catalana* 6, 17–37.
- Heyns, Karl (1938): *Wohnkultur, Alp- und Forstwirtschaft im Hochtal der Garonne*, Hamburg: Seminar für romanische Sprachen und Kultur.

- Jaqueti, Palmira (1961a): «Contribution à la syntaxe de l'aranais», in: *Actas do IX Congresso Internacional de Linguística Românica (Universidade de Lisboa, 1959)*. Lisboa: Centro de Estudos Filológicos, 377–393.
- (1961b): «Apport à l'hydronymie du Val d'Aran», in: Rohlfs, Gerhard / Puchner, Karl (eds.): *VI. Internationaler Kongress für Namenforschung (München: 24.–28. August 1958)*, vol. 3, Munic: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 437–443.
- Krüger, Fritz (1995): *Los Altos Pirineos. Cultura pastoril*. Trep / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón (original alemany: *Die Hochpyrenäen: B. Hirtenkultur*, Hamburg, 1935).
- (1996): *Los Altos Pirineos. Comarcas, casa y hacienda (segunda parte)*. Trep / Osca / Saragossa: Garsineu / Diputación de Huesca / Diputación General de Aragón (original alemany: *Die Hochpyrenäen: A. Landschaften, Haus und Hof*, Hamburg, 1939).
- Laurent, Jean-Pierre (1999): *Étude grammaticale et lexicale des parlers du Castillonais. Bethmalais-Bellongue-Biroussan-Castillon*, s.l.: l'autor.
- Le Nail, Jean-François / Eygun, Jean (ed.) (2015): *François Marsan et Jean Soulé-Venture. Lexiques gascons inédits*, Pau: Camins.
- Llensa de Gelcén, Santiago (1953): «Hallazgos botánicos e impresiones forestales correspondientes a nuestras excursiones por el Pirineo leridano (años 1951 y 1952)», *Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura* 12, 71–104.
- Marsan, François (1913): *Et Pastourat eno Bat d'Auro. Estudi de tradiciounisme*, Sent Gaudenç: Abadie.
- Massot i Muntaner, Josep (1992–1993): «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, avui», *Llengua & Literatura* 5, 739–751.
- (2003): «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques», *Llengua & Literatura* 14, 549–561.
- OC = Coromines, Joan (1989–1997): *Onomasticon Cataloniae*, 8 vol., Barcelona: Curial / La Caixa.
- Oriol, Carme (2013): «Massot i Muntaner, Josep: *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials*», *Estudis Romànics* 35, 579–585.
- (2015): «Les dones folkloristes i la literatura popular catalana a Catalunya, un segle d'estudis i recerques», *eHumanista/IVTTRA* 8, 656–668.

- PALDC = Veny, Joan (2007–2017): *Petit atlas lingüístic del domini català*, 6 vol., Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Ponsolle, Jules / Ponsolle, Yvonne (1981): «Glossari», in : Condò, Jusèp: *Era isla des diamants*, Sent Guirong: Escola dera Pirenéas, 349–354.
- REW = Meyer-Lübke, Wilhelm (1911–1920): *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg: Carl Winter.
- Rohlf, Gerhard (1931): «Beiträge zur Kenntnis der Pyrenäenmundarten», *Revue de linguistique romane* 7, 119–169.
- (1932): «Le patois de Lescun», in: Aebischer, Paul *et alii*: *Miscelánea filológica dedicada a D. Antonio M. Alcover*, Ciutat de Mallorca: Círculo de Estudios, 353–387.
- (1977 [1935]): *Le Gascon. Études de philologie pyrénéenne*, Tübingen / Pau: Niemeyer / Mairimpouey Jeune.
- Rolland, Eugène (1896–1914): *Flore populaire de la France, ou Histoire naturelle des plantes dans leurs rapports avec la linguistique et le folklore*, 11 vol., Paris: Librairie Rolland.
- Roma, Josefina (2005): «La dona en les cançons tradicionals a la Ribagorça», *Ripacurtia* 3, 85–108.
- (2012): «La descoberta de la música tradicional del Pirineu. Palmira Jaquetti i l'Obra del Cançoner Popular», *IBIX* annals 2010–2011, 231–237.
- Sabiron, Benjamí (1994): *Atlas [sic] comarcau dera Val d'Aran*, Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Sarrieu, Bernard (1902): «Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée», *Revue des langues romanes* 45, 385–446.
- (1903): «Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée», *Revue des langues romanes* 46, 317–398.
- (1904): «Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée», *Revue des langues romanes* 47, 97–153, 481–534.
- (1906): «Le parler de Bagnères-de-Luchon et de sa vallée», *Revue des langues romanes* 49, 5–48, 465–494.
- Schädel, Bernhard (1908): «La frontière entre le gascon et le catalan», *Romania* 37, 140–156.
- Schmitt, Alfons Theo (1934): *La terminologie pastorale dans les Pyrénées centrales*, Paris: Droz.

- Schöntaler, Willy (1937): *Die Mundart des Bethmale-Tales (Ariège). Laut- und Formenlehre*, Tübingen: Eugen Göbel.
- Séguy, Jean (1948): « Noms populaires de plantes au Val d'Aran », in: *Mélanges offerts à H. Gavel*, Tolosa: Privat, 91–98.
- (1973): « La fonction minimale du dialecte », in: Straka, Georges / Gardette, Pierre (eds.): *Les Dialectes romans de France à la lumière des atlas régionaux (Strasbourg, 24–28 mai 1971)*, Paris: CNRS, 27–42.
- Soler i Santaló, Juli (31998 [1906]): *La Vall d'Aran (1906)*, Tremp: Garsineu (reedició de la primera edició, de 1906).
- Spitzer, Leo (1928): « Observaciones a las *Etimologías araneses* de J. Corominas », *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura* 1, 247–249.
- TDF = Mistral, Frederic (1979 [1887]): *Lou Tresor dóu Felibrige. Dictionnaire provençal-français embrassant les divers dialectes de la Langue d'Oc moderne*, Rafèla: Marcel Petit (reimpresió de l'original de 1887).
- Vergés, Frederic (1998² [1991]): *Petit diccionari. Castelhan-aranés (occitan)-catalan-francés. Aranés (occitan)-castelhan-catalan-francés*, Vielha: Conselh General d'Aran.
- Winkelmann, Otto (1986): « À propos de quelques variations morphologiques de l'aranais », in: Bouvier, Jean Claude (ed.): *Actes du XVIIIe Congrès international de linguistique et philologie romanes (Aix-en-Provence, 2003)*, vol. 6, Ais de Provença: Université de Provence, 103–116.
- (1989): *Untersuchungen zur Sprachvariation des Gaskognischen im Val d'Aran*, Tübingen: Max Niemeyer.

■ Aitor Carrera, Universitat de Lleida, Departament de Filologia Catalana i Comunicació, Plaça Víctor Siurana, 1, E-25003 Lleida, <aitor.carrera@filcat.udl.cat>, ORCID: 0000-0003-2343-6387